

NOUA REVISTA ROMANA

ABONAMENTUL :
In România un an (48 NUMERE), 10 lei
" gease luni 6 „
In toate țările unlunei poștale un an 12 „

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA
APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

UN NUMĂR

25 Bani

Se găsește cu numărul la principalele librării și la depozitarii de ziare din țară

Prețul anunțurilor pentru o pătrime de pagină 10 lei.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
București, Calea Victoriei 62, Pasajul No. 3
DIRECȚIA: București, B-dul Ferdinand 55
TELEFON 8/66

Director: C. RADULESCU-MOTRU

Profesor la Universitatea din București.

No. 12.

DUMINICĂ, 15 IANUARIE 1912

Vol. XI

N O U T A Ț I

Un portret al d-lui P. P. Carp

Cu mai bine de zece ani în urmă, un fost deputat (care nu era altul de cât răposatul profesor Anghel Demetrescu), făcea în *Noua Revistă Română* d-lui Carp un portret, care îi se pare că și astăzi ar putea fi de actualitate. Il reproducem după „N. R. R.” din 15 Martie 1901.

„Fabula cu care Ducesa de Orléans căută să explice caracterul faimosului Regent al Franței, se poate, cu ușoare schimbări, aplica d-lui Carp. Toate zinele, afară de una—povestea Ducesa de Orléans—au fost invitate la leagănul Ducelui și toate au fost foarte darnice cu noul născut. Una i-a acordat distincțiune, alta o inteligență superioară, a treia frumusețe, etc. Dar o zină răutăcioasă, care nu fusese invitată, veni cea din urmă, și, de oare-ce nu putea desface ceea ce făcuseră surorile ei pentru favoritul lor, puse câte un defect în fiecare calitate. În caracterul d-lui Carp este de asemenea o unire stranie de însușiri opuse. D-sa își iubește țara, dar, pe de altă parte, îi este egal dacă într'insa vor prospera numai străinii sau și Românii; ține la poporul său, dar are mai multă încredere în străini; studiază cestiunile în principiu, dar nu-și dă osteneală de a le aprofundă în amănunte, chiar când acelea sunt esențiale; este un excelent parlamentar și un abil *debater*, dar cu vorbe imprudente strică adesea efectul celor mai bune din discursurile sale; e în stare să dea într'un moment cu piciorul unei situațiuni pentru care a lucrat ani întregi, și apoi să implore de la generositatea adversarului un locșor în Parlament; aci ia o atitudine severă, aci se coboară la glume copilărești cu oameni ce nu sunt de seama d-sale; aci e de o trufie petulantă, aci de o familiaritate neînțeleasă.

„Din acest amestec de însușiri eterogene a eșit un caracter unic. De aci felul cu totul opus în care-l judecă chiar acii ce-l simpatizează.”

Dacă Anghel Demetrescu ar trăi și astăzi, fără îndoială că portretul acesta ar fi mai complex. Anghel Demetrescu n'ar fi uitat să amintească, din complexul însușirilor d-lui Carp, și contrastele desfășurate în cursul acestui an, cât a fost din nou d. Carp la guvern. — * * —

Alegerile din Germania.

Alegerile generale recente din Germania se remarcă prin succesul social-democrației, mai exact, prin afirmarea tot mai puternică a democrației față cu regimul conservator catolic-reacționar. Tema de luptă consistă, în ceea ce privește social-democrația, din tendința de a se menține bunele relațiuni cu Anglita, tendință protivică noilor construcțiuni navale care vor necesita cheltueli și prin ur-

mare noi impozite asupra poporului destul de apăsător de faptul scumpirei vieței,—în desacord cu tendința contrarie a conservatorilor, catolicilor și liberalilor.

Cărei împrejurări se datorează progresele social-democrației germane din ultimul timp?

Necostat că sunt la mijloc și cauze interioare de partid care au favorizat acest puternic progres, dar în afară de acestea a mai contribuit la întărirea social-democrației germane și atitudinea regimului conservator reacționar față de cauza democrației. Asprimea acestui regim, pornit vecinic împotriva curentului democratic socialist spre a-l izola și distruge, a determinat întărirea partidului social-democrat german și favorizarea acestui curent în general. În viața politico-socială extremele produc întotdeauna extreme.

În Franța, după ce Waldek-Rousseau a introdus în minister pe primii socialiști, avântul social-democrației s'a diminuat nu prin faptul *trădării* ci prin acela al democratizării, prin noile succese ale democrației, succese relative bine-înțelese, dar totuși reale tocmai prin faptul acesteia relativității. Fără a fi vorba de aprobarea sau dezaprobarea conduitei foștilor socialiști francezi, constatăm că în țările cu regim democratic și primitoare de noi tendințe, socialismul nu se prezintă atât de bine hotărât în luptele de clasă ca în țările cu regim conservator.

Necesitatea, pentru actuala alcătuire economico-socială burgheză, de a-și apropria din noile îndrumări ale vremii, aceea ce adese-ori îi este indispensabil, a fost foarte bine formulată de către d-l Roosevelt, fostul Președinte al Republicii Statelor-Unite, în conferința pe care a ținut-o anul trecut la Sorbona, când a declarat că e util ca statele actuale să-și aproprie chiar din socialism, ceea ce este trebuincios și practic, ceea ce e posibil a fi apropiat. Și d. Roosevelt este doară cel mai de seamă reprezentant al burgheziei!

În Germania, izolarea partidului social-democrat de celelalte partide, a provocat întărirea acestuia în dauna interesele burgheze ale celorlalte partide. A fost și rezistență din partea partidului socialist, dar a fost și mai multă pornire provocatoare din partea partidelor burgheze, cari au lucrat cu chipul acesta împotriva propriilor lor interese.

Apropierea, din ultimul timp, a social-democrației germane de partidul liberal, dacă ar fi putut aduce vre-un mic serviciu democrației germane, în schimb ar fi adus necontestate servicii burgheziei și chiar partidului liberal însuși. Din potrivă, depărtarea liberalilor de sociali democrați, cu ocaziunea ultimelor alegeri, a adus insuccesul liberalilor. Și chiar în cazul când liberalii, în urma alegerilor, vor da concursul lor catolicilor și conservatorilor împotriva social-democrațiilor, izbutind să întărească partidele reacționare,—izbânda va fi platonicească și de scurtă durată, căci aceeași aparentă izbândă nu va însemna de cât un nou imbold dat social-democrației de a se organiza cu mai multă vigoare pe temelii proprii, împotriva partidelor burgheze în genere. — N. Ștefănescu-Iacint —

CESTIUNI SOCIALE

DOUĂ EPOCI DIN VIAȚA SUFLETEASCĂ A ITALIEI MODERNE ¹⁾

— Dela «Cronache Bizantine» la «La Voce» —

Aș vrea acum ca o sfortare a intuiției să ne ajute ca să prindem în fluxul trecător și vecinic nou al realității, acei subcurenți cari, nevăzuți și profunzi la început, se ridică pe nesimțite spre suprafață într'o ascenziune neîntreruptă; pe când neîntrerupt și pe nesimțite, curentul principal se cufundă, devenind din ce în ce mai puțin vizibil, dar fără a se pierde vreodată. Aș vrea să vă închipuiți o pătură de apă limpede și cristalină care se ridică încet-încet din funduri în spre suprafața unui fluviu noroios și galben de cea din urmă revărsare; să vă închipuiți coborârea treptată și nesimțită a acestei pături de apă mai grea spre adâncuri, și nuanțele de culoare din ce în ce mai deschisă pe care această apropiere progresivă și insensibilă a celor două straturi o determină, până când stratul limpede și cristalin ajunge să strălucească la suprafață iar cel turbure abia se mai zărește jos în adâncul apelor. Atunci veți avea poate intuițiunea exactă a procesului prin care spiritul italian plecând dela «Cronica Bizantină» a ajuns la «la Voce», dela Gabriele d'Annunzio la Francesco Chiesa, dela catastrofa africană (Adua) la cucerirea «țării de peste mare» (Tripolis). Dar de oarece eu, deși pot să cer această forțare a intuiției, și deși pot să o înlesnesc cum am încercat să o fac printr'o imagine, nu pot să o determin, — va fi mai bine ca, după ce vom aminti de numele lui Fogazzaro și Graf — adevărații cavaleri ai spiritului în această beție de animalitate, — să vă introduc în redacția revistei «La Voce», înștiințându-vă însă că dacă nu sunteți în stare să trăiți fără covoare de Smirna și scule scumpe, e mai bine să schimbați drumul și să vă întoarceți la «Cronica Bizantină», unde,

*sul divano di scarlatto
tutto a grappoli d'argento,*

acea, care nu mai e «frumoasa» plictisită, vă așteaptă ceva cam îmbătrânită, dar nesăturată încă de ăesfrâu. Cât despre mine eu intru și — vă mărturisesc — stau bucuros de vorbă cu Prezzolini, foarte mulțumit de progresele pe care ziarul său le-a făcut în primul său an de viață.

«Acum — îmi spune el frecându-și mâinile — avem un local al nostru și cele dintâi mobile ale noastre: Raftul acela cu geamuri, fotoliul acela de piele, biuroul acesta de nuc, cumpărate la licitație și disputate franc cu franc la o desfacere de lucruri vechi din *San Lorenzo* sau din *Via delle belle Donne*. Răd de toate astea acei domnișori diletanți cari deschizând prăvălie de literatură înaintea de a avea idei, voință, studiu și orice alt lucru de inimă și de minte, se gândesc la plicurile cu «en tête», la hârtia cu emblemă și la un motto care să fie deviza revistei sau al casei de editură și care să se vadă pe geam sau pe ușa casei; răd de această sărăcie a noastră care nu ne dă voie să fim clienții lui Tedeschi sau ai

lui Botto (doi negustori de mobile de artă, n. a.). Dar dacă va fi nevoie, mâne, vom lucra cu mai puțin încă decât avem, și vom scrie articolele pe o carte pusă pe genunchi,.... iar cetitorii noștri se vor mulțumi să primească *La Voce* pe o hârtie mai proastă, și cu rândurile străme care caracterizează tipografiile de mâna a cincia cari lucrează cu copii pe jumătate de preț, cu șeful de atelier și cu corectorul — care, când este — 6 zile pe săptămână face duminică, iar a 7-a e în permisie.»¹⁾

«Hotărât» gândesc eu privind cu simpatie pe interlocutorul meu și odăița sărăcăcios aranjată dar în schimb curată, luminoasă, strălucitoare, «hotărât că timpurile «Cronicei Bizantine» au trecut, și că în această redacție se respiră ceva mai bine de cât în salonul îmbibat de parfumurile acre și excitant de voluptoase ale «Bizantinei». Acum Prezzolini tace, dar mâinile sale se întind neliniștite spre un pachet de corecturi cari trebuiesc văzute și cari parcă exercită asupra lui o atracție. Observ că îi pare rău de fiecare moment pe care îl pierde, și plec având în buzunar un număr din *La Voce* în care, puțin după acestea, sub arborii grădinii din Piazza d'Azeglio, — amintiri ale primelor mele preparațiuni de examene — cetesc următoarele cuvinte cași sunt programul revistei și în același timp crezul moral al generațiunii care astăzi are treizeci de ani:

«Ceeace ne trebuie e libertatea absolută, independența judecării neînfeudată nici școalelor nici intereselor materiale, și respectul talentului, disprețul prostiei și scârba slăbiciunii morale.

Noi am voi să vedem pe Italiani făcându-și datoria, punctuali, cinstiți, mândri, demni, departe de certurile literare; și nu putem să ghicim o altă pricină a tendinței de a găsi filosofie în toate acestea (pentru că unii ne socotesc drept filosofi) de cât ignoranța acestora atât în filosofie cât și în viața morală».

Aceste cuvinte îmi limpezesc mintea, îmi pun în suflet încrederea celui ce se alătură la o acțiune nobilă și îndrăzneată — dar al cărei succes e sigur — între tovarăși hotărâți, gata să contribuie cu toate puterile lor la isbândă, și gândind din nou la redacția sărăcăcioasă în care o așa de mare misiune a fost visată, preparată și în mare parte împlinită, mă gândesc la poza estetică a unui tovarăș al meu de studii și de plimbare în aceiaș grădină, care protesta că nu poate să guste înalta poezie a lui Dante fără ajutorul unei strane de citit, a două lumânări de ceară curată, și a unei odăi obscure în care trebuie să cetești pe poetul care a iubit lumina mai mult ca oricare altul.

Cum să procedez ca să vă dau o idee despre ceace e «La Voce», fără a contribui — pe de altă parte — să vă fac să cădeți în foarte grava eroare — în care cad toți străinii cari o citesc, ca și frații noștri din Trentino și din Istria — de a crede că e vorba de un ziar destinat să desvăluie tot ce se întâmplă mai urât și mai grotesc în țara noastră? Curioasă soartă și aceea a revistei «La Voce»! Ținând seamă de aparențele exterioare ar trebui să o definim ca un ziar „*in odio a Dio e a' nimici suoi*“. Căci în adevăr, cine o urăște sau o iubește, o iubește și o urăște pentru motive deosebite și opuse. O iubesc străinii pentru că cred că văd răsfrân-

1) Acest interview cu Prezzolini este, firește, închipuit; fiind că nu cunosc pe harnicul director al «Voce»-i decât numai din renumele său. Este în schimb foarte exact, fiindcă cuvintele ce le reproduc aci, se cetesc în ultimul nr. din *La Voce* al anului 1910, unde se face și un fel de bilanț al activității desfășurate, și se formulează planurile pentru viitor.

1). Vezi și n-rul precedent din revistă.

gându-se în ea o Italie de necrezut de slabă, înapoiată și desorganizată, și o iubesc adevărații patrioți, pentru-că o socotesc drept cel mai bun antidot pentru naționalismul ignorant, retoric și presumțios, care, exagerând progresele făcute, ar putea să iluzioneze până într'atâta masele, în cât să conducă Italia la ruină. O urâsc clericali, pentru că în coloanele sale se combat interesele—vai! prea materiale și terestre—ale societăților de bumbac clerico-moderate, pentru că se preconizează votul universal și se simpatizează cu modernistii; și o urâsc anticlericali, pentru că se vorbește rău de masonerie și se iau în serios acei doi imbecili (după ei) cari fură Sf. Toma de Aquino și Sf. Ignatiu Loyola; o urâsc socialiștii, pentru că în „*La Voce*” se dau pe față micile lor mizerii politice și speculațiunile lor capitaliste; și o urâsc naționaliștii, pentru că Prezzolini a avut odată curajul să spună curat că bârfelile nu au servit niciodată la nimic, și că pe când ordinele de zi ale societății „*Trento e Trieste*” lasă lucrurile neschimbate, Austria, mai practică, lansează noi *Dreadnought*-uri; o urâsc literații de mâna a cincea cari își văd ridiculizată strădania lor enormă și inutilă; și o urâsc *Futuriștii*, căroro articolele lui Ardengo Soffici (care îi chiamă să împartă palme într'o cafea banală de pe acest miser pământ) le turbură visul «*di scagliar ritti sulla cima del mondo, la loro sfida alle stelle*».

Fie care judecă *La Voce* după pasiunile sale, iar cei cari o urâsc sunt cu mult mai mulți decât ce cari o iubesc, tocmai după cum imbecilii, neputincioșii, semi-conștienții și secăturile sunt pretutindeni în această lume a noastră mai numeroși de cât oamenii de caracter, de voință, talent și curagiu.

La Voce nu e de fapt de cât un ziar sănătos și serios democratic, dușman de moarte al academismului, al retoricii, al chestiunilor bizantine, al slăbiciunilor morale, al atitudinilor ambigue, a tot ce e fals în viața și în arta celei de a treia Italii; un ziar de reconcentrare și de luptă, care susține drepturile spiritului fără a nega pe acele ale materiei, care se ocupă de filosofie, de religie și de literatură, dar mai ales de probleme economice, administrative, politice și sociale, într'un cuvânt de cele mai mari și mai spinoase probleme ale Italiei contemporane, adunând în sensul ei toate convingerile, cu singura condiție ca ele să fie fructul unei serioase pregătiri, a unui studiu, a unei meditațiuni, a unui suflet liber de orice preocupare străină urmării dezinteresate a adevărului. Ceva mai mult: *La Voce* nu se mulțumește să predice în pustiu evanghelia sa de libertate în datorie și de datorie în libertate; dacă ar socoti Italia drept un pustiu, ea și-ar fi cruțat răsuflarea, și-ar fi închis de mult prăvălia. Pentru că ea însă știe că la urma urmelor forțe vii sunt, și nu e vorba decât de a le adună, a le disciplina și a le conduce la asalt,—ea secoboară bucuros și cu foarte bune rezultate în câmpul practicei, și încurajând inițiative, organizând colecțiuni, biblioteci, librării, conferințe, congrese, favorizând schimburi intelectuale de ori ce natură, devenind prin librăria sa, prin casa sa de editură, prin societatea sa pe acțiuni, din zi în zi mai independentă și în laturea materială,—ea merită, după părerea

mea, lauda de a fi creat la Florența un centru de cultură care vrea să fie și e în acelaș timp un foarte important centru de acțiune.

În adevăr, toți redactorii revistei *la Voce* au trecut prin *Pragmatism* și sunt cei dintâi cari făcură cunoscută această doctrină în Italia, printr'o revistă care făcù epocă în istoria culturii italiene în ultimii treizeci de ani: *Leonardo*. Scriau aci sub pseudonimele de *Gian Falco* și *Giuliano il Sofista*, Papini și Prezzolini, cari sunt azi cei doi stâlpi ai revistei *La Voce*, colaboră bietul Giovanni Vailati care făcù din pragmatism—aș putea zice—scopul vieții sale; William James însuși a scris două articole: *Concepțiunea conștiinței* (*Leonardo* An. III, Iunie, August 1905) și *Energile oamenilor* (*Ibid.* An. V, Februarie 1907). În *Leonardo* se vorbi pentru prima oară în Italia despre Bergson, pe care profesorii de catedră îl socoteau încă mai mult un cugetător interesant decât un adevărat filosof; se dădù lui Croce importanța pe care azi toți i-o recunosc în Italia și în afară de ea, dar care în acelaș timp se întârziă să se recunoască de către filosoffii de universitate ieșiți, care mai mult care mai puțin rău, din recenziiile *Critice*, măreața și bătaioasa revistă pe care Croce începuse de curând să o scoată; în *Leonardo* însfârșit, G. A. Borgese publică un studiu al său asupra lui Pascoli, cu o prea vădită tendință spre o critica estetică, absolut nouă întrucât își propune să determine valori absolute.

Papini ca și Prezzolini își amintesc bucuros de această origine James-iană și Leonard-iană a lor; și de fapt în redacțiunea—sau pentru a vorbi fără metafore—în gesturile și în inițiativele «*Vocei*», se respiră mai mult pragmatism anglo-american, decât positivism francez și neo-criticism german ce se respiră în cutare salonaș de care a fost vorba.

Ascultați acest mic period care se referă la întreprinderea Tripolitaniei, hotărât dușmănită de «*la Voce*» încă de pe când ea eră în proiect iar criticile puteau încă să obțină un succes real, și ne mai dușmănită, ba chiar încurajată când după faptul împlinit orice critică ar fi putut să compromită acțiunea:

«*La Voce*», care s'a împotrivit afacerii Tripolitaniei în vremea în care acea împotrivire era legitimă și chiar necesară, simte nevoia să se deosebească de tardivii ei aliați (socialiștii) cu cari nu are nimic de comun: nici mentalitatea simplistă făcută din formule și din prejudecăți, nici indiferentismul moral, nici ușurința politică, vecinic egalându-se pe ea însăși atât la Camera cât și în adunările populare. Noi, cari ne-am împotrivit atârării cari a condus la întreprindere, nu recunoaștem socialiștilor italieni, cari prin tăcerea lor s'au făcut solidari într'o greșală, de a compromite succesul. Și credem că dacă o eroare poate avea consecințe grave în viața unui popor, un insucces le are întotdeauna. Am încercat să facem tot ce era în puterea noastră pentru a împedecă ceia ce ni se părea încă o eroare. Dar ținem să ne deosebim, în potrivă oricărui equivoc, de acei cari, responsabili de greșală ca și naționaliștii, zăpăcesc prin dezordine viața națională, acum când vremea discuțiunii a trecut și când datoria fiecărui cetățean e lămurită și în afară de ori ce opiniune.»

Îngăduiți-mi acum să vă amintesc propozițiunea fundamentală a pragmatismului în forma lui cea mai autentică, cari înainte de James a fost enunțată de Peirce, și atitudinea *Vocei* vă va apărea perfect logică și clară: «*Ca să atingem perfecta claritate a ideilor noastre asupra unui obiect oarecare, e de ajuns să con-*

siderăm ce efecte de tendințe practice poate să conțină, ce senzațiuni putem să așteptăm dela el și ce reacțiuni trebuie să pregătim». Acum, pentru că în cazul special al afacerii Tripolisului, singurele efecte practice cărora le-ar putea da loc criticile intempestive și ipocrite ale socialiștilor ar fi desagregarea forțelor și ruperea armoniei în viața națională,—linia de purtare a *Vocei* înainte și după declararea războiului nu putea fi—din punct de vedere pragmatic—într'altfel.

Despre trecerea pe care a avut-o și o are încă azi pragmatismul în Italia, nu e de resortul meu să vorbesc. D-voastră știți foarte bine că îndată după America, Italia e țara în care doctrina lui Peirce a câștigat mai multe simpatii și a căpătat o mai mare răspândire.

Așa fiind, nu trebuie să se pară ciudat că întreaga generația nouă e pătrunsă de ea, chiar dacă teoretic vorbind, îi găsește lipsuri și slăbiciuni, și chiar dacă nutrește convingeri filosofice deosebite; chiar dacă nu a luat niciodată în mână vreo carte a lui James, și chiar dacă ignorează însăși existența pragmatismului. Lăsând la o parte influența pe care pragmatismul american a exercitat-o și o exercită în prezent în câmpul politic, și rămânând pentru moment în acel al culturii, nu se poate să nu legăm de acest curent de idei direcțiunea practică a multora din inițiativele intelectuale și înmulțirea colecțiilor care e fără îndoială una din caracteristicile cele mai pregnante ale culturii italiene contemporane. Printre inițiativele cele mai însemnate cari concurg înspre *la Voce*, vom aminti aci congresul *chestiunilor sexuale*, în care s'a discutat pentru prima oară această foarte gravă problemă, din toate punctele de vedere, dela cel religios până la cel socialist, și unde alături de profesori universitari, ginecologi și igienişti, am avut plăcerea să vedem bune și simple mame de familie, a căror cuvânt a fost totdeauna eficace și adesea vai! mai rațional decât al multor foarte competenți oameni de catedră. Vom aminti *Biblioteca Filosofică* cu conferințele sale cu prețuri populare asupra lui Charles Renouvier, Rodolph Waldo-Emerson, Maine de Biran, Stirner, Fr. Hebbel, Han Ryner, Leon Tolstoi, Așvaghosha, etc., din care unele, ca de ex. cea a lui Fari nelli, despre F. Hebbel și cea a lui Gentile asupra Scolasticeii în Italia, fură adevărate cursuri cari acum 50 de ani nu ar fi găsit zece ascultători dar cari azi adunară cu sutele. Vom aminti simpaticile volume de 90 bani—*I Quaderni della Voce*—tipărite pe hârtie bună, cu litere frumoase și cu o anumită eleganță și severă simplitate care tentează la lectură pe cetitorul cel mai refractar. Au apărut până acuma unsprezece, toate foarte importante din anumite puncte de vedere, dela cel asupra Universității din Triest, al lui F. Papini care a fost cel dintâiu publicat, până la cel foarte recent și oarecum foarte straniu roman al lui G. Pasini, intitulat nici mai mult nici mai puțin decât *Memoriile lui Dumnezeu*, dela *Scrierile critice* ale lui Renato Serra despre Pascoli, Beltramelli, Carducci și Croce, până la conștiințioasele și minunatele traduceri după «Judita» lui Hebbel și după Povestirile lui Cechof. Vom în-

semna apoi alte colecțiuni cari pornesc dela *Voce*, ca de pildă *Cultura dell'anima*, în care se publică, precedate de introduceri sobre și sintetice, paginile cele mai semnificative ale cugetătorilor antici și moderni (dela Aristoteles la Bergson, dela Hegel la Sören Kierkegaard, dela Machiavelli la James), a căror cunoaștere poate să ne înlesnească, cu multiformele tendințe ale cugetării, înțelegerea nouilor aspirațiuni ale sufletului contemporan, și să nu uităm acea adevărată poadoabă care e *La Collezione dei mistici* cu volumele sale, cari în rafinăria hârtiei ivorii și a desenurilor lui Charles Doudelet, trădează epoca încă incomplet apusă a unor Tumiati, De Bosis (citește *il Marzocco* din timpurile lui bune) volume care fură de fapt primele cari însemnară o ridicare în valorile spiritului; nu vom uită acele volume ale lui Novalis, Molinos, Saint Martin, Hamann, din cari sufletul nostru s'a adăpat în singurătatea câmpiei strălucitoare în soare sau în umbra prietenoasă a unui colțisor solitar, ca cerbul psalmilor la apa isvorului simbolic. Le-am cumpărat din snobism, pentru că poezia decadentă a lui Verlaine, Maeterlink și Huysmann adusesese la modă misticismul, le-am cumpărat nu pentru a le ceti, ci pentru a ne da aere de esteți, de oameni moderni; și totuș le-am cetit, le-am iubit și ne-am lăsat cuceriti de acel accent de sinceritate așa de puternic fascinator, pe când *La Cathédrale* a lui Huysmann stătea părăsită pe un fotoliu vechiu, iar din paginile netăiate parcă se ridică acel puternic îndemn la căscat, care e vechea caracteristică a cărților incurabil de plictisitoare.

La Collezione dei mistici a fost rețeaua dulce cu care Prezzolini, Amendola, de Rinaldis și alții — pe cari atunci îi desprețuiam ca pe o clică de iconoclaști și de poseuri, ne-au prins, cu hereditatea bizantină încă în sânge; a fost rețeaua cea dulce în ale cărei ochiuri ei cei dintâi au rămas prinși.

Pe atunci nu există încă *Critica* lui Benedetto Croce; există însă *Leonardo*, a cărui operă fu printre primele pe care Croce le semnală ca demne de încurajare în primele fascicule ale *Criticeii*. Tinerii colaboratori ai lui *Leonardo*, pe cari toată Italia îi socotea drept niște vulgari diletanți cărora nu le lipseă șarlatanismul și mania reclamei și pe cari filosofii universitari îi luă aproape drept niște intruși în adevărata filosofie, își văzură pentru prima oară eforturile lor recunoscute și apreciate de un filosof recunoscut, cu o faimă necontestabilă, a cărui *Estetică* trecuse de mult granițele, ridicând pretutindeni un cor de laude și de admirație. Intre cele două reviste, pragmatistă și neohegeliană, fură deci dela început raporturi de prietenie și legături de simpatie cari subsistă încă și s'au strâns mai mult acum când *il Leonardo* s'a transformat în *la Voce*. S'a întâmplat că pe când Prezzolini, sub influența lui Croce, s'a convertit la domnia absolută a rațiunii, ceva din pragmatismul organizator și editorial al lui Prezzolini a pătruns în Croce, care nu s'a mărginit numai la a publica *Estetica* și în urmă cele trei volume ale *Filosofiei spiritului*, și nici numai la a-și înfrânge adversarii strângându-i, în strălucitele pagini de polemică ale *Criticeii*, în angrenajul logicei lui de fier; ci s'a co-

borât în câmpul practicei încurajând tineri necunoscuți pe cari el i-a pus pentru prima oară *in valoare*. deschizându-le coloanele critice, întărindu-i prin lauda lui publică de om și de literat pretutindenii cunoscut și stimat, deschizând mai mult decât odată băerile pungei sale, pentru ca operele alese ale unor tineri necunoscuți să poată vedea lumina tiparului, închipuind în sfârșit și împlinind colecțiuni mărețe ca cele două ale lui Laterza: *Classici della filosofia* și *Scrittori d'Italia*, care dacă au un defect e tocmai acela de a fi prea luxoase și de a nu fi prin aceasta la îndemâna tuturor pungilor. În jurul lui Carducci, ca în jurul unui colosal afiș-reclamă, se prefăcură a se adună scriitorii *Bizantinei* în nădejdea ascunsă de a isbuti să treacă drept bună marfa lor stricată; în jurul lui Croce (cu toate că stau alături de unii adulatori nerușinați și de frustatori al noiei mode filosofice) se strânge, din zi în zi mai puternică și mai numeroasă, falanga tânără care în acțiunea *Vocei* se recunoaște pe ea însăși, cu nemulțumirile sale de moment, cu aspirațiunile sale către un viitor mai bun, cu voința sa hotărâtă de a contribui în chipul cel mai eficace la o ridicare progresivă a vieții morale, civile și politice a națiunii italiene. Și astfel pe când Carducci îngăduia (ceea ce nu-i face onoare) să fie socotit drept părintele fictiv al unei progenituri bizantine al cărei tată real eră de fapt Sommaruga; Benedetto Croce nu ascultă decât vocea sângelui când în scriitorii dela *Voce* întrevăzu fizionomii de copii și de frați; semn și acesta al distanței, enorme care desparte fatalmente cele două perioade dintre care una luptând încă, coboară cu perii săi albi spre pacea mormântului, iar cealaltă urcă îndrăsneată sușul primejdios intonând de pe acum imnul triumfului.

Ramiro Ortiz

Conf. de l. și literatură italiană la
Universitatea din București

B A C Ș I Ș U I.

În organizarea noastră social-economică s'au produs, în timpurile din urmă, transformări radicale; au rămas totuși *urme* cari reamintesc încă vremurile de odinioară.

În viața comercială, în special, dăinuiesc numeroase urme, cari dovedesc contactul intim și îndelungat cu unele popoare din orient. Tocmeala, înșelătoria la măsurătoare, bacșișul, etc., sunt câteva numai din deprinderile negustorilor turci și greci, cari traficau pe vremuri și în țara noastră. E timp de-atunci, și tocmeala, obiceiul prin excelență oriental, n'a dispărut încă; încercările de a stabili prețuri fixe, până în prezent, n'au dat rezultatele apreciable.

Dacă pentru englezi „time is money“, pentru orientali s'ar părea din contră, că tocmeala nu-i decât un prilej de a pierde vremea... vorbind. În unele orașe turcești se oferă mai întâiu clienților cafea și tabac și în urmă se angajează și discuția asupra prețului.

Ciupeala, înșelătoria la măsurătoare, pare a fi leg de origină grecească. Mai isteți decât popoarele

în mijlocul cărora își exercitau comerțul, grecii nu urmăreau decât să se îmbogățească cât mai repede. Și pentru realizarea acestui ideal, ei nu se dedeau îndărăt dela nimic; ciupeala cât de mică, tot eră bună la ceva.

Dar obiceiul a rămas, s'a transmis și pentru generațiunile negustorești, cari s'au succedat, dibăcia de a înșelă la măsurătoare a ajuns a fi considerată ca una din calitățile unui bun negustor.

Un alt obicei, care a prins rădăcini puternice la noi în țară, este obiceiul bacșișului. Ce se înțelege prin bacșiș? *O sumă x... de monetă, care se oferă în urmă și peste prețul consumațiunii încasat de patron, persoanelor din serviciul acestuia, cari înlesnesc numai consumațiunea sau achizițiunea produsului plătit.*

Admițând exactă această definițiune, e vădit, că între bacșiș și comision nu-i nici o asemănare. Într'adevăr, comisionul este un drept convenit aceluia care ne-a făcut un serviciu real și din ordin. Comisionul decurge din momentul ordinului și se achită direct aceluia care ne-a executat ordinul. Pentru plătitor este o obligațiune, pentru încasator un drept. *Comisionul se achită, bacșișul se oferă.*

Bazat tot pe exactitatea definițiunii de mai sus, e ușor de înțeles că bacșișul nu poate fi considerat nici ca un fel de retribuțiune. Retribuțiunea presupune săvârșirea unui act în virtutea unui drept profesional. Bacșișul presupune oare exercitarea unui drept profesional? Care poate fi seriozitatea, valoarea profesiunii, care ar lăsa achitarea dreptului profesional la dărnicia sau avariția consumatorilor? Fără îndoială, că ar fi o profesiune prea puțin ispititoare!

Dar oricare ar fi, în ultimă analiză, natura bacșișului, un fapt rămâne bine stabilit: bacșișul există, se practică și pentru mulți e o sursă apreciable de câștig.

Am zis, că bacșișul e un obicei comercial de origină turcească. Cum se explică, în cazul acesta, se vor întrebă poate și cu drept cuvânt, unii din cititori, că el există și în țările din occident, unde, se înțelege, că influența moravurilor turcești nu-i admisibilă?

E drept, că în toate țările din apus se practică bacșișul, însă în acele țări nu e decât o *cinste* care se face *voluntar* unei persoane, care ne-a făcut un serviciu oarecare. Această cinste se traduce material crește printr'un număr de bani echivalent unei halbe sau al unui pahar cu vin. Și dovada acestei afirmațiuni ne-o dă însăși cuvintele întrebuintate de occidentali pentru a redă această noțiune. Francezii întrebuintează cuvântul „pourboire“; germanii „trinkgeld“; italienii „beveraggio“; englezii „drink-money“, etc.

Cuvântul se inventează din necesitatea de a înveșmântă o noțiune; un cuvânt nu va fi întrebuintat deci decât în funcțiunea care a determinat formarea lui. Quod erat demonstrandum!

Dar dacă în occident bacșișul e considerat o cinste voluntar făcută, în țara noastră a ajuns o obligațiune, un impozit, un permanent atentat la punga consumatorilor. El se impune consumatorilor și acela care

refuză achitarea lui riscă nu numai să nu fie prompt și conștiincios servit, dar chiar să nu mai fie servit.

Cine primește bacșiș? Care este, în general, condițiunea socială și mentalitatea acelor, cari așteaptă să li se ofere și partea lor?

Bacșișul se oferă persoanelor îndeplinind anumite servicii, cari prin natura lor n'ar putea fi îndeplinite de însăși conducătorul întreprinderii. În berării, cafenele, restaurante, hoteluri, etc., serviciul direct și imediat al clienților, se îndeplinește de persoane, cari din diferite împrejurări, sunt oarecum obligate să servească celor mai favorizați de soartă. Aceste persoane, departe de a fi în majoritatea cazurilor paria societății, nu văd în bacșiș decât un excelent mijloc de câștig, ireproșabil din punct de vedere moral. Și cum lupta pentru existență devine din zi în zi mai aprigă, oamenii aceștia, de îndată ce s'au convins că bacșișul e un excelent mijloc de câștig, nu se opresc decât numai la modalitatea de a putea obține cât mai des și cât mai mult. Gesturile deplasate ale unor clienți, expresiunile jignitoare ale altora îi lasă reci, în speranța, că vinovatul își va răscumpăra greșala printr'un bacșiș cât mai respectabil.

Revolta, sentimentul de demnitate dispar înaintea grijei zilei de mâine și chiar dacă nu dispar, sunt atâtea considerațiuni, cari constrâng pe cel jignit să înăbușe în sine indignarea!

Pe măsură ce experiența dovedește că bacșișul nu mai este un accesoriu al salariului, ci salariul însăși e ceva accesoriu față de bacșiș, primitorii de bacșiș recurg la toate mijloacele pentru a determina pe clienți să le ofere cât mai mult. Și dacă unii recurg la amabilitate, exces de politeță, alții întrebunțează până și mijloace păgubitoare intereselor patronului în serviciul căruia sunt angajați.

Unul foarte reverențios se înclină puternic în fața clientului întâmpinându-l cu salutările cele mai măgulitoare; altul nu mai puțin reverențios, dacă nu sporește chiar cantitatea produsului servit, schimbă calitatea executând cu măiestrie de jongleur operațiunea în fața patronului și a clientului. Pe unii operațiunea aceasta îi măgulește și la rândul lor vor ști și ei să fie la înălțime!

Cine dă bacșiș? Această întrebare s'ar părea că nu mai are sens; bacșiș dă toată lumea. Sunt prea puțini aceia, cari fie din avariție, fie din alte considerațiuni, refuză achitarea acestui impozit. Dar dacă numărul acestora formează excepțiunea, numărul acelor care-l achită, fără discuție, formează regula generală.

Există oare un minimum și un maximum, în cuprinsul cărora ar trebui să varieze bacșișul? Și dacă există, cine și cum se stabilește acest minimum sau maximum?

În viața comercială există, în afară de legi și regulamente, numeroase *uzuri comerciale*, cari au aceiași putere ca și legile. Raportându-ne la bacșiș și ținând cont de existența și puterea uzurilor comerciale, constatăm, că dacă minimum existent e zece bani, maximum nu-i stabilit; poți plăti cât vrei!

Admițând însă, că limita minimă este zece bani și că orice serviciu presupune bacșiș, să facem un mic calcul. Pentru o cafea, care costă treizeci de bani, consumatorul plătește zece bani bacșiș; aceasta înseamnă că prețul consumațiunii a fost sporit cu 330/0.

Acest spor nu reprezintă plata serviciului făcut, dat fiind, că antreprenorul nu neglijează să socotească în prețul de treizeci de bani, în afară de costul materiei prime întrebuințate și un x0/0 cheltueli diverse și generale. Dar omul de serviciu nu este oare plătit? Dacă salariul îi este prea mic, e drept să se impună consumatorilor sarcina de a contribui la sporirea salariului lui? Dorința de câștig a unora, lăcomia in-calificabilă a altora, trebuiesc înfrânate iar patronii convinși să-și plătească convenabil oamenii de serviciu. Salariul fix, cu toate neajunsurile lui, este totuși preferabil salariului lăsat la capriciul consumatorilor.

Se observă însă, că printre consumatori se găsesc unii foarte darnici; sunt mulți, cari plătesc un ras de pildă, cincizeci de bani și oferă tot atât și ca bacșiș. Nu sunt rare cazurile când pentru o consumațiune de 5 lei, se oferă chelnerului 2,50, deci 500/0 din prețul consumațiunii.

Cum s'ar putea califica aceasta: dărnicie sau prostie? Dărnicia aceasta pornește oare din convingerea că omul de serviciu fiind mizerabil salariat, e uman să fie ajutat? Sunt convins, că nu; darnicii aceștia, în marea lor majoritate, nu-s în stare să gândească atât de departe. Dorința de a părea, de a li se da cât mai mari onoruri, iată singura explicație. Am cunoscut un sublocotenent de cavalerie, care avea un singur leu în pungă și trebuia să se rază și n'avea nici țigarete. Fumător pasionat a preferat să rabde de tutun, pentru că trebuia să dea la bărbier cincizeci de bani bacșiș și cincizeci pentru ras.

În schimbul bacșișului însă darnicul a stabilit diferența între el și restul celor înțelepți. Va vorbi de sus și niciodată nu va întâlni puțin reverențioși printre... oamenii de serviciu!

Lingușitorii se vor înclină până la pământ la intrarea lui, vor îndură insulte și darnicul va fi mulțumit decât înseamnă... pe lume!

În definitiv bacșișul, acest rău obicei, nu va dispărea din practica comercială, pe de o parte pentru că primitorii de bacșiș îl consideră sursa cea mai sigură de câștig, iar pe de altă parte pentru că sunt prea mulți, cari achitându-l, cred că vor însemna ceva mai mult în "ochii lumii".

Ar. C. Murgescu

Licențiat în științele comerciale.

A apărut :

ELEMENTE DE METAFIZICĂ

Principalele probleme ale filosofiei contimporane
— pe înțelesul tuturor —

de

C. RĂDULESCU-MOTRU

Prețul volumului (ediție populară) Lei 4.

Cititorii noștri din provincie, cari doresc această nouă lucrare filosofică a d-lui Rădulescu-Motru, pot trimite suma de 4 lei la Administrație, în schimbul căreia vor primi volumul prin poștă, recomandat. (Adm. N. R. R.).

O VIZITĂ LA UN OSPICIU DE IDIOȚI DIN DALLDORF, LÂNGĂ BERLIN

Pe drumul dintre Berlin-Mare și Oranienburg—cale ca de un ceas cu trenul—în mijlocul pădurilor vecinic verzi de brazi, se află presărate ici și colo câteva sate și târgușoare, ca și faimoasele orașe-campestre („Gartenstädte“) cari în ultimul timp s'au desvoltat cu pași repezi în jurul Berlinului.

Cam pe la jumătatea drumului—în Wittenau, ne coborâm din tren (Târgușorul acesta se chiamă mai înainte Dalldorf, dar de curând el a devenit renumit prin ospiciul de idioți care-i face fama și-i poartă numele, locuitorii harnici și cumiți ai târgușorului au cerut și obținut cu drept schimbarea numelui în Wittenau). Apucăm peste câmpie pe o potecă care duce în spre desiş de pădure. E o zi senină de toamnă. Pe fondul verde-întunecos al brazilor se defilează în contururi reci și severe o clădire roșie care-ți face impresia unui castel care ține strajă parcă la pacea ce se revarsă în jur. E ospiciul. Câteva minute încă și suntem înlăuntrul îngrădirii ușoare de nuele și sârmă. În curtea și în grădina spațioase sub mângâetoarele raze ale soarelui vesel roiesc copii, tineri, femei și bătrâni și nimic nu-ți spune la prima vedere că te afli în mijlocul unor ființe bolnave, nenorocite, degenerate degradate... Medicul care ne întovărășește, ne dă explicațiile necesare.

Ospiciul găzduiește 3191 persoane de toate vârstele și de ambele sexe. Bolnavii de sex bărbătesc ocupă o aripă, cei de sex femeesc cealaltă aripă a clădirii. Copiii sunt adăpostiți într'o secție deosebită.

Ospiciul e întreținut de orașul Berlin, care cheltuiește anual aproape 3 milioane mărci cu întreținerea.¹⁾ Scopul ospiciului e de a adăposti, crește și îngriji pe acești năpăstuiți ai soartei. Locuitorii lui se recrutează mai ales din păturile de jos ale populației: clasa muncitoare și micii meseriași. Cei lipsiți cu totul de mijloace sunt întreținuți gratis, iar cei cu ceva dare de mână plătesc o taxă foarte mică. În tâlnești în această „casă a morților“ toată gama mizeriei și patologiei sociale, sufletești și spirituale umane, dela hidrocefalul de un an și imbecilul pacinic, exaltatul erotic și grandoman până la cretinul și paraliticul general care lăncezește de ani de zile în patul lui de suferințe, de unde nu va fi ridicat decât pentru a fi dus la groapă... În marea lor majoritate, locuitorii ospiciului sunt victimele alcoolului și ale sifilisului. După asigurările medicilor, cea mai mare parte din bolnavi sunt incurabili.

Într'o secție deosebită se află așa numiții inofensivi, pacinicii (die „Harmlosen“). Aceștia sunt în marea lor majoritate oameni aproape cu totul normali, blânzi, liniștiți, harnici și muncitori, dar cari sub influența alcoolului devin violenți și se dedau la cruzimi față de semenii lor, mai cu seamă față de familiile lor. Ei sunt internați numai vremelnic în ospiciu, spre corectare, după cererea familiei și în urma dispozițiilor

nilor judecătorești sau polițienești. Aci ei fiind cu totul sustrași de sub înrăurirea alcoolului, ei sunt oamenii cei mai blânzi și lucrează toată ziua în atelierile de meserii ale ospiciului anume construite. După experiențele medicilor însă, odată liberați și veniți din nou în contact cu alcoolul, ei se dedau din nou la violențe, așa că cei mai mulți dintr'înșii sunt clienți regulați ai ospiciului. Altă secțiune cuprinde pe adevărații alienați mintali. Aci sunt internați însă numai criminalii periculoși, ocnași cari, fie înainte, în momentul sau în urma săvârșirii crimei au înnebunit și au fost trimiși aci de direcția închisorilor. Acești nebuni fiind și criminali, clădirea ce-i adăpostește are caracterul unei închisori și e împrejmuțată de două ziduri groase și înalte, vecinic păzite. Un amănunt brutal: vremea ce-o petrec aci nu li se socotește la pedeapsă, o dispoziție fără îndoială crudă și nedreaptă, dar care-și găsește explicația mai mult în interpretarea greșită decât în însăși prevederile codului penal german.

...Dupăce te retragi din acest sălaș de înnoptare al spiritului omenesc și te dezbari cu greu de impresia grea și apăsătoare ce-o lasă asupra-ți, fără să vrei îți faci următoarele reflecții:

Trăim într'un secol de hipocrizie și sentimentalism bolnăvicios, fără îndoială semnele unei civilizații degenerate, în declin. Înainte vreme, cu mii de ani în urmă, în antichitate, la Spartani, un popor mic dar sănătos la trup și la minte, eră obiceiul ca însăși părinții să-și arunce progeniturile schiloade și monstruoase de pe înălțimea stâncilor tarpeiane în adâncurile reci și întunecoase ale prăpastiei și să-și ucidă bătrânii când deveneau invalizi, pentru ca să nu devină o sarcină și pentru ei și pentru societate. Și aceasta nu numai că nu eră o cruzime sau o simplă datorie greu de împlinit, ci eră un postulat etic și estetic superior dictat de un instinct sănătos de viață, ce-i dreptul posibil numai la un popor păgân, voinic, cu simțurile întregi, sănătoase și neatînse încă de morala bolnăvicioasă și arhisentimentală a creștinismului și a culturii sale. Pentrucă tot ce eră schilod și invalid și constituia o piedică pentru viață, li se părea lor ca ceva împotriva vieții, imoral și urit. De aceea și acest popor a creat o cultură și o artă plastică monumentală căreia noi modernii ne închinăm și azi încă, cu cel mai adânc respect și admirațiune.

Noi însă suntem astăzi mai „umani“, trăim într'o epocă „socială“ și am învățat a prețui viața fiecărui „individ“ în parte. De aceea,—în timp ce lăsăm floarea tinerimei voinice să se masacreze în războaie exterminante cu mijloacele tehnice de omucidere cele mai perfecționate și mai rafinate, în vreme ce lăsăm prin organizarea sistemului proprietății private și capitaliste pe unii să cadă în mizerie, să fure, să ucidă, pe alții să se prostitueze, să se învenineze cu alcool și cu sifilis,—după ce-i lăsăm așa dar mai întâiu să degereze și să se degradeze, ne sremem mai apoi să salvăm și să prelungim „viața“ tuturor acestor schilozi, cretini, tâlhari și criminali incurabili internându-i în case de sănătate și în temnițe, cheltuiem

1) În afară de aceasta, orașul Berlin mai întreține încă alte 3 ospicii de nebuni, idioți și alți bolnavi mintali, în Herzberge, Buch și Wuhlgarten, cari au împreună 5459 de persoane și a căror întreținere costă 5,750,000 mk. Cu alte cuvinte numai orașul Berlin cheltuiește anual aproape 10,000,000 mk cu întreținerea alienaților mintali.

sume enorme cu întreținerea lor și susținem un personal numeros de medici, gardieni, gardience, bucătari și servitori,—toți oameni sănătoși și voinici la trup și la minte, în stare să muncească la munci productive pentru societate,—toate acestea... ca buni și milostivi creștini ce suntem, credincioși învățăturilor lui Hrist: „să iubești pe aproapele tău“ și „să nu ucizi“... Câtă hipocrizie și câtă contradicere!

Intr'o vreme când cei mai de seamă reprezentanți ai literelor, artelor și științelor, oameni de stat, filozofi, când însăși cei mai sensibili poeți și fini „esteti“ s'au declarat *impotriva desființării* pedepsei cu moartea, într'o vreme când penaliștii europeni se gândesc la introducerea castrării criminalilor și alienaților periculoși și incurabili—sistem practicat în America—pentru a împiedica astfel moștenirea instinctelor criminale și a germenilor boalelor mintale, în aceeași vreme partidele drepte vin cu un proiect de lege care sub amenințarea de pedepse draconice, să oprească sau să restrângă vânzarea tuturor felurilor de mijloace de prevențiune a concepțiunii! Ce contradicere! se pare la primul moment. Cum? Pe de o parte să tai și să spânzuri, să jugănești și să-i întemnițezi pe criminali și pe idioți, cu un cuvânt să cauți să-i stârpești,—iar pe de altă parte, după ce-i lași mai întâiu ca prin mizerie, alcoolism și sifilis să devie nebuni și idioți și criminali, *să-i silești mai apoi prin lege să se procreeze*, să sporească astfel numărul criminalilor, nebunilor și idioților pe cari ci-că vrei să-i stârpești;—apoi nu-i aceasta contradicere, nebunie goală?—Nu, nu e de loc contradicere, ci consecvență, sistem în această nebunie, o consecvență neînălăturabilă a sistemului Dalldorf. Nu se poate pricepe Dalldorf fără de nebuni, criminali, etc., și vice-versa,—ele se completează una pe alta. Dacă vrei Dalldorf trebuie să vrei și pe aceștia.

Adevărul e că această comedie și tristă și rușinoasă are o singură explicație: îndărățul ei se ascunde reacțiunea de tot soiul. E statistic dovedit că numărul crimelor și al celorlalte delicta penale brutale e în creștere în vreme de războiu și de agitații războinico-militariste. Instinctele de cruzime și brutalitate sunt hrănite în abundență în astfel de timpuri. Tot astfel scumpetea alimentelor și a mijloacelor de traiu de prima necesitate, a fost în totdeauna una din cauzele cele mai adânci ale furtului și a celorlalte delicta împotriva proprietății private. Aceleași cauze produc o creștere a alcoolismului, a prostituției, a sifilisului, tot atâția demoni cari dau naștere felurilor boli mintale dela debilitate simplă și până la idioție și nebunie completă. Nu e de tăgăduit că ne aflăm azi într'o epocă de militarism furios și de scumpete ne mai pomenită în toată Europa, și nu e de tăgăduit că aceasta e în folosul claselor posedante și a partidelor din dreapta cari le reprezintă interesele. Acți e huba. Bunul simț ca și cele mai elementare cunoștințe de politică socială și criminală ne arată că aci trebuie să începă o reformă adâncă, dacă dorim să împuținăm numărul criminalilor și al tuturor felurilor de alienați. Politică alienistă și criminală e azi, identic cu politica socială și pacifistă. O ridicare a nivelului

material și social al masselor, aduce cu sine și ridicarea nivelului moral și cultural, iar acestea au ca urmare scăderea criminalității, alcoolismului, sifilisului și al numărului alienațiilor mintali. Așa dar pâine, lapte, zahăr, unt și ouă ieftine, lefuri omenești și locuințe ieftine, domnilor reacționari de pretutindeni și atunci nu veți mai avea nevoie de Dalldorfi, Buch, de ghilotine, de găzi, de jugănari și de alte panglicării reacționare. Da, dar atunci s'a isprăvit cu hipocrizia creștinismului social, sentimental și ieftin, s'a isprăvit cu istovirea nemărginită a poporului,—și tocmai aci e nodul gordian al mării chestiuni sociale de azi. Chestiunea e, că trăim azi într'o societate care suferă de multe rele și că stăpânii ei—reacționarii,—în loc să stârpească răul dela rădăcină, adepții ai paliativelor și pilulelor Pink, aplică pe toate tărâmurile politice lor sistema Dalldorf. Leacul însă, după cum am văzut, nu ne poate veni de aici. Ceeace ne trebuie, e o stâncă tarpeiană pentru tot soiul de creștini sociali și invalizi reacționari. Aceasta e problema socială a prezentului. De rezolvirea ei atârnă viitorul ei.

Berlin

Gh. Pribeag

Ș T I I N Ț A

FILOSOFIA LUI WILLIAM JAMES

Două sunt filosofii cari stăpânesc gândirea filosofică și științifică contemporană: filosofia vitalistă a lui Bergson și cea pragmatistă a lui William James.

Dacă prima se lămurește pe zi ce trece, cea de a doua e bine lămurită de pe acum — și cere prin aceasta însăși o studiere mai atentă a ideilor fundamentale cari o constituie.

Cunoscând însă numai ideile de bază,—ba în plus și legătura lor organică, n'am prins încă *intuiția filosofică* a sistemului pe care-l studiem;—cunoașterea intuiției filosofice trebuie să fie ținta de urmărit atunci când studiem o filosofie oarecare. Prin aceasta, Bergson¹⁾ a arătat care trebuie să fie adevărata metodă de cercetare în domeniul Istoriei Filosofiei.

Admițând această metodă—care de fapt a fost urmată de toți istoricii filosofiei, cu mai multă sau mai puțină conștiință—să vedem dacă o putem aplica și filosofiei lui William James. Aceasta presupune însă existența unui sistem filosofic—ceace nu e tocmai cazul filosofiei lui James, care nu caută să pătrundă realitatea ultimă a fenomenelor — ci realitatea lor imediată, dată în experiența de moment, așa încât, această filosofie are mai mult o valoare, discutabilă, din punctul de vedere al teoriei cunoștinții și din punctul de vedere al metodei de gândire, decât valoarea unui sistem filosofic.

Pragmatismul lui James e o teorie genetică a adevărului și o metodă, nu tocmai nouă, de gândire, cum însuși James întitulează pragmatismul său: *Prag-*

1) Revue de Metaphisique et de Morale. Noembrie.

matism, a New Name for some Old Ways of Thinking. (Pragmatismul, un nume nou pentru niște metode vechi de gândire.)

Dar, metoda dată de Bergson, ar fi prea strâmtă dacă s'ar aplica numai sistemelor filosofice luate în înțelesul metafizic al cuvântului. De fapt ea se poate aplica și celorlalte filosofii, cum e de exemplu filosofia lui James. Nu însă dovedirea acestei aplicări e scopul nostru aci. Ea de sigur se face implicit când discutăm filosofia lui James—aceasta fiindu-ne adevărata țintă—așa cum ne-o prezintă el în „Pragmatismul” său, dar mai ales cum ne-o arată Emile Boutroux în lucrarea sa atât de luminoasă asupra lui „William James“⁽¹⁾

WILLIAM JAMES
1842—1910

Filosoful american ni s'a relevat ca un spirit filosofic original odată cu apariția psihologiei lui, pe care o pune pe baze fiziologice,—fiziologia fiind punctul de plecare al întregii lui filosofii.

Știm că actele ființelor vii nu se pot reduce numai la acte reflexe cari sunt foarte simple — de multe ori ele sunt foarte complexe, variate și neprevăzute, adică ele nu sunt totdeauna aceleași când impresiunile sunt aceleași. Aceste fenomene pot fi explicate cu ajutorul *ideei*, care însă la rândul ei nu poate fi explicată de experiența fiziologiei, ci de cea psihologică. Deci, pentru explicarea diverselor fenomene trebuie să admitem o nouă experiență: cea psihologică. Obiectul ei va fi conștiința, concepută de James nu ca o stare de conștiință suprapusă alteia, cum și-o închipuiau asociaționiștii, nici ca ceva unic și identic, cum și-o închipuiau spiritualiștii, ci ca „un conținut constant, distinct și nedistinct, finit și infinit, unul și multiplu, luată în un moment dat al existenței ei. Ideea unui moment dat e însă o ficțiune, căci conștiința e un curent, *a stream*, în vecinică mișcare.”⁽²⁾

Avem prin urmare o experiență psihologică, tot

atât de reală ca și cea fizică. Psihologia care se va ocupa cu ea, va avea dreptul la titlul de știință, ca și celelalte științe cari se ocupă cu experiența sau realitatea fizică. Ea va urma aceleași metode ca și celelalte, adică va căuta nu numai să descrie fenomenele ci să le și explice.

Intr'adevăr fenomenele psihice depind de activitatea nervoasă a creierului, deci sunt în funcție de această activitate. Dar și fenomenele sufletești pot influența asupra activității creierului. Aceasta ne dovedește prin urmare că psihicul nu e separat de fizic ci își are bazele în el.

Intreaga realitate nu e însă epuizată numai de experiența fizică și psihică. Ea este, dacă admitem și existența unei a treia experiențe: cea religioasă. Existența acestei realități trebuie, după James, să fie admisă căci realitatea psihologică care admite o conștiință unitară și continuă nu poate explica unele fenomene cari dovedesc tocmai contrariul. Așa, alterarea personalității nu poate fi explicată de psihologia propriu zisă căci după ea, conștiința nu se poate subdivide în mai multe euri simultane uneori, alte ori succesive, iar alte ori alternative.

Aceste alterări s'ar putea explica foarte bine prin ajutorul psihologiei patologice—fenomenele patologice sufletești ne eșind din cadrul fenomenelor cu cari se ocupă psihologia,—și mai ales prin ipoteza dezagregării conștiinței. Dar ni se pare că James dă atenție acestor alterări numai întru cât ele îi permit să treacă în domeniul alterărilor în mare, transfigurate, așa cum se întâmplă în evoluția religioasă a sufletelor. Atunci ele intră în comunicare unele cu altele, se întrepătrund și în adorarea unei aceleași conștiințe divine cu cari comunică, iau proporții grandioase, se simt transformate, înobilate.

Avem, prin urmare, de a face cu o experiență diferită de cea psihică și fizică; e una religioasă. Toate trei pot epuiza întreaga realitate.

Experiența religioasă nu e separată însă de cea psihică întocmai cum aceasta din urmă nu e separată de cea fizică.

W. H. Myers a arătat că în afară de conștiința noastră centrală mai e una subliminală, care se leagă de eul central prin intermediul regiunii marginale; în ea se găsesc elementele cari prin atenție pot fi aduse în conștiința centrală și cari pot rupe cercul în care ea s'a închis, pentru ca să comunice cu alte conștiințe.

Această interpretare ne arată în chip lămurit cum înțelegea James legătura dintre experiența psihică și cea religioasă. Întrebarea e numai ce valoare au aceste considerațiuni, în cari găsim influența reverențului Sir Henry James, tatăl filozofului, care eră și el la rândul lui influențat de suedezul Swedenborg.

Pentru acesta din urmă, ne spune Boutroux, a reșcit din studierea regnului animal, convingerea unei necentenite influențe în spirit și materie. Swedenborg, studiind apoi religia, a ajuns la ideea unei relațiuni posibile între ființele terestre și cele ale unei lumi spirituale, dându-se posibilitatea de a se cunoaște direct adevărurile religioase.⁽¹⁾

1) E. Boutroux: William James.

2) Vezi și Psihologia lui James — pag. 199 și urm.

1) Boutroux, op. c.t. pag. 6.

Ce e acî diferit de ideea experienței religioase a lui James?

Întrebarea e numai dacă într'adevăr fenomenul penetrațiunii conștiințelor cu una divină, constituie o experiență aparte de cea psihologică.

Ribot a arătat cum alterările personalității sunt fenomene patologice explicabile psihologiceste.¹⁾ De asemeni comunicarea conștiinței cu una divină e un fenomen ce iese din cadrul normalului. Cel care e în extaz, nu e în momentele acelea în stare normală—sau ceva mai mult, nu pot fi în extaz decât anume temperamentele nervoase, bolnave.

*

Am văzut care a fost punctul de plecare al lui James și ideile fundamentale ale filosofiei lui. Pentru a fi însă compleți, trebuie să mai studiem, pe scurt, pragmatismul lui. Aceasta ne va ajuta să observăm legătura organică a ideilor, iar din reprezentarea lor limpede, să putem scoate și *intuiția* care e la baza filosofiei lui.

Pragmatismul ia naștere din întrebarea: *ce valoare are din punctul de vedere al cunoștinții adevărului, experiența noastră psihologică și religioasă?*

În experiența fizică, problema valorii cunoștinței se poate pune pe baza comparației dintre ideile noastre cu faptele. O astfel de comparație nu s'ar putea face în psihologie sau religie, fie că nu avem acest dualism între subiect și obiect—, fie că nu ne putem da seama de cauza care a produs schimbarea noastră internă, această cauză neputând fi deslipită de sentimentul subiectiv al acestei transformări.²⁾

Dar dacă aplicăm metoda explicației mecanice, greutatea e cu desăvârșire înlăturată.

Să vedem. În fizică o idee e justă când prezicerile ei se îndeplinesc. Criteriul adevărului e consecința practică. *E adevărat, ceea ce reușește în practică.* Din practică a isvorit știința, prin urmare, iar nu practica din știință, care trebuie considerată ca un fel de simbol al practicei. Origina științei nu e găsită decât în practică, pentru că știința se modelează după această practică. Iar rezultatele științei nu au valoare decât întru cât ele folosesc practicei. *Pragmatismul are atitudinea „ca să întoarcă privirea noastră dela orice lucru prim, principiu prim, categorie, necesitate supozată, pentru a o îndreptă către lucrurile ultime, către rezultate, consecințe, fapte“.*³⁾

Așa dar pragmatismul nu se preocupă de cauzele fenomenelor, ci de efectele lor. Pentru el, este adevărat ceea ce răușește, ceea ce se întâmplă, ceea ce este. Ceea ce ajută existenței este pentru pragmatism adevărat. În această frază am putea avea și legătura dintre pragmatism și religie. Experiențele mistice, dacă ajută existenței, pragmatismul nu poate nega realitatea lor și le va accepta.⁴⁾ Cu un cuvânt: *pragmatismul nu e decât o filosofie a practicei.*

Întrebarea însă ne este, dacă ideea de adevăr așa cum o concepe pragmatismul, se poate aplica și experienței psihice și celei religioase.

Răspunsul este afirmativ—de oarece noi nu ne

ocupăm de condițiile fizice care produc o idee. Observăm că o idee produce un fenomen și că dacă ea nu există, nu există nici fenomenul. Deci acea idee e cauza fenomenului. O credință religioasă poate vindeca pe cineva de o boală; ea e cauza acestui fenomen, și are, după James, aceeași valoare ca și o lege fizică ce ne dă puteri asupra naturii. Nici o deosebire deci în ideea de adevăr aplicată religiei și psihologiei, față de cea aplicată fizicii.

De sigur că, întru cât filosofia lui James caută să introducă în științele sufletești, metoda de explicare din științele fizice, ea poate avea o valoare—dar numai întru cât pornește dela un punct mijlociu, ca orice explicare științifică.

Filosoficește vorbind, această filosofie nu ne poate mulțumi, pentru că nu caută cauza ultimă a lucrurilor, cauză care e cerută de sufletul nostru, poate grație acestei conștiințe subliminale pe care însuși James o admite după Myers.

Critica însă a filosofiei lui se poate face chiar în lăuntrul ei. În primul rând se pune întrebarea dacă ceva e adevărat pentru că reușește sau răușește pentru că e adevărat—dacă n'ar fi adevărat, n'ar răuși. Prin urmare răușita e în funcție de adevăr, iar nu adevărul în funcție de răușită.

Pe de altă parte experiența psihologică și religioasă nu pot avea aceeași valoare ca cea fizică—aceasta din urmă fiind obiectivă, pe când cealaltă e subiectivă, individuală.

Dar nici James nu cere, spune Boutroux, altceva decât ca ideea adevărată să-și aibe adevărul în conformitate cu obiectul său. El nu admite însă aceasta ca o dogmă; el cere ca să fie experimentată—căci cunoștința nu e ceva a priori, ci ceva ce vine în urma experienței. Sau cum spune Bergson, „pentru celelalte doctrine un adevăr nou e o descoperire, pentru pragmatism el e o invențiune“.

Adevărul e, după James, prin urmare, experiența care răușește. Experiența ne dă ideea despre real. Experiența totală e realitatea adevărată. Experiența e realitatea. Acesta e principiul fundamental al filosofiei lui.

Argumentările sunt de sigur frumoase. Filosofia aceasta însă, nu ne poate mulțumi, căci ea pleacă cum am zis, dela un punct mijlociu. Sufletul nostru nu poate fi mulțumit decât dacă cunoaște cauza ultimă și realitatea intimă a lucrurilor. De aceea după ce științele au stabilit oarecare legi, vine momentul când ele nu se mai pot mulțumi cu atât de puțin și încep să facă incursiuni în metafizică. Oamenii de știință ca: Bergson, Poincaré, Mach, Ostwald, Wundt,¹⁾ după ce au scrutat legile fizice și sufletești, caută în urmă să pătrundă cât mai adânc în tainele ultime ale vieții și universului. Aceasta însă nu se poate face, cum prea bine observă Emile Boutroux, decât prin ajutorul metafizicii.

I. Brucker

1) Ribot, *Maladies de la personnalité*.

2) Boutroux, *op. cit.*⁷

3) James: *Le pragmatisme*, pag. 64.

4) James: *Le pragmatisme*, pag. 74.

1) C. R.-Mctru: «Elemente de Metafizică», Introducere.

LITERATURA

MARE ȘI VENERĂ

*O matelot, rătăcitor pe valuri,
Te-a îndrăgit de mic copil misterul
Ce stă ascuns în vraja dintre maluri
Sfidând cu-al său sarcastic zâmbet cerul.*

*Te-a fermecat sirenele din mare,
Cu-a lor divine forme tremurânde,
Și ai voit să prinzi mărgăritare
Din coama nebnatecelor unde.*

*Ai vrut din vis să prinzi realitatea,
Ai vrut să feși o viață din poveste,
Ai vrut să simți trecând eternitatea
In sufletu-ți aprins fără de veste.*

*Dar marea 'nșelătoare e, și crudă,
In pieptu-i zacè patimi și mistere,
Și tu, sărman copil naiv, în trudă
Vei ispăși o clipă de plăcere.*

*Așă și eu m'am îndrăgit de mare;
Dar marea ce m'a fermeact pe mine,
E cea mai rea și mai chinuitoare,
Și 'n vișor ea preface vieți senine.*

*Din ochii ei străbat lumini nebune
Ce te-amețesc mai rău ca valul mării,
Iar sufletu-i asmute iuți furtune,
Mai groaznice ca vântul depărtării...*

*De te-ai aventură pe-această mare,
O, matelot pierdut, fă-ți semnul crucii,
Nu așteptă din cer ajutorare,
Sfidare vezi pe 'ntinsul apei lucii!*

I. Greculescu.

IN PREAJMA CEAHLAULUI

Hanul din răspântii

Nu se mai văd nici turlele mănăstirii. Ne împânzim pe valea Nemțisorului, printre livezile gata de cosit. E o zi senină, căldură dulce, încropită cu boarea lină a văilor; iar văzduhul tremură ție glasul cântăreților din codru.

In vale ajungem de pe urmă un moșneag, cu traista în băț. E încovoiat de spate, barba îi bate brăul; iar pletele, albe coelie, se respiră pe ceafă.

— Bună vremea, moșule!.. îl trezim noi din mersul așezat.

— Mulțumim dumneavoastră!..

— Departe, departe?

— Aci, la târg!..

— La Neamțu?..

— Da!..

— Avem tovarăși atunci. Și noi mergem tot în partea locului!..

— Da, de unde sânteți dumneavoastră?..

— De departe, dela Bucureștil!..

Bătrânul după o tăcere de câte-va clipe:

— Am fost și eu odată acolo, da' de mult, sânt poate cincizeci de ani, dacă nu și mai bine!..

— Păi, câți ani ai moșule?! îi iau eu vorba.

Unchiașul zâmbi în barbă:

— Câți îmi dai dumneata?..

— De, știu eu! Barba albă, dar obrazul roșu ca de flăcău, să zic șaizeci, și asta fiind-că îmi spuseși că acum cincizeci de ani ai fost la București!..

— Ei, ei, i-am păpat de mult p'ăștia!.. Am optzeci, trecuți!..

— Da' bine te ții!..

Unchiașul trase barba prin mână:

— Eh!.. noi am apucat vremuri furtunoase, grele, nu ca acum, dar vezi, eram domoli la fire. Azi e liniște destulă, dar e lumea prea iutel!.. prea să pripește!..

Trecem peste răzorul unui lan și ieșim la altă căra-ruie. Tăcem cu toții. Eu însă prind altă vorbă:

— Moșule, am auzit c'a fost pe aici o cetate, știi încotro se aruncă?!

— Apoi mai 'nainte, deasupra Ozanei!..

— Nu cetatea Neamțu!.. alta...

— A fost cetate și unde e mănăstirea Neamțu acum. A fost și colo mai sus, pe Trăpezari!

— Ei, ei, d'asta vream să întreb. Sânt ceva dără-mături?

— Nu se mai vede nimic! Nici eu nu țiu minte, îmi spuneau și mie bătrânii c'a fost aci o cetate mare, cu drumuri pe sub pământ, cu ascunzători și cu ziduri trainice. Că trei cetăți își făcuseră nemții când au venit: unde e acum mănăstirea una, alta aici pe Trăpezari, și a treia mai la vale, sub muntele Timuși.

— Și Trăpezari eră un pârâu? întreb eu.

Eră apă mare. Isvoră din fundul muntelui, dintr'un iaz, adânc!..

Azi s'a pomostit iazul și deasupra lui cresc ștejaril!..

Bătrânul tăcù și schimbă traista pe celălalt umăr. Apoi iar prinse a grăi:

— Câte nu s'au trecut, numai de când mi-aduc eu aminte!.. dar mai 'nainte ce-o fi fost! Pe unde cresc azi copaci, atunci erau poeni; și pe unde curgeau altă dată ape, acuma se cosește!.. Așă se prefac în omenire toate!.. Unde mai e drumul care duceă sub Brăileanca?— s'a arat! Dar Hanul din răspântii? — i s'a pierdut aproape și povestea!..

— Ce han? îi tai eu vorba.

— N'ai auzit de Brăileanca, cărciumăreasa?..

Inalț din umeri. Unchiașul tușeste de câteva ori și mai trage pălăria pe ceafă.

— De-atunci a rămas și numele muntelui «Brăileanca!»... Uite, colo, sub brădet!.. și arată cu mâna spre culmea din drearta.

— Și-a fost acolo vre'un han?

— Ce han!.. vestit!.. Ci-că veneă lumea nebună.— Dar cine n'auzise de hanul din răspântii?!.. De

treceau geambaşii dela târg, aci se abăteau, de venea omul dela muncă seara, tot aşă. Vinul era bun, ocaua mare şi cârciumăreasa cu lipici, şi vorbă dulce!. Întrau călătorii cu gând să cinstească un pahar, şi pahar se făceau până a doua zi, până li se goleau pungile.

Bătrânul scutură barba şi lăasă ochii în jos :

— Aşă a intrat şi-un flăcău, cu gând să-şi târguiască o scăpărătoare... Târgueşte, târgueşte, şi boii aşteptă în drum, înjugăţi... Tocmai pe seară iese flăcăul din cârciumă. Trage carul sub şopron şi dejugă... Trei zile şi trei nopţi au ros boulenii cotoarele cocenilor, şi au rumegat în sec. . Ii înjugă stăpânul apoi şi se pune cu băţul pe coastele lor, supte. Seara se întoarce flăcăul iarăş la han, însă fără car şi fără boi!. Răstoarnă punga cu galbeni pe teşghia, iar cârciumăreasa îi întinde braţele. Dragostea flăcăului, e întâia şi e amestecată cu nebulie. Hangioaica are pe «vino încoa!» dar şi şireată!..

Tot aşă s'a dus flăcăul cu punga plină, şi tot aşă a deşertat-o, a patra, a cincea, a zecea oară... Curg banii în palma cârciumăresei, curg şi sărutările pe buzele îndrăgostitului. Se scutură punga, îl slăbesc braţele.

Dar de unde iai, scade, şi de unde nu mai pui, n'ai ce lua!.. Şi când a venit flăcăul cu mâna goală, dar cu inima friptă de dorul ei, cârciumăreasa i-a închis uşa!.. Vorba cântecului :

Cât erai cu punga plină,
Te culcă mândra pe mână ..

Acî moşneagul tăcî şi duse mâna peste frunte. Apoi prinse vorba din nou :

— A mai venit flăcăul iarăş, într'o seară, târziu. Hanul închis, obloanele lăstate. Bate,—nu-i răspunde nimeni. Trece la fereastra din spate. Acî lampa, mică. Sgudue clanţa. Cârciumăreasa saltă colţul perdelei, se uită pe lângă cercevea afară şi-apoi lasă perdeaua în jos. Flăcăul bate mai dârj în uşă... Se stinge lampa în odaie şi se înţelege o gură streină...

Se ridică un vâl par'că de pe faţa flăcăului şi i se luminează mintea. I se pare că s'a deşteptat dintr'un somn adânc!.. Se duce glonţ acasă. Când intră în curte, i se facî părul măciucă: pe prispă doarme un strein. Işi întoarce ochii spre coşară—nici juncani, nici car! Oftează, iese pe poartă şi apucă drumul câmpului.

E lună ca ziua, şi zorile mijesc. La ogoarele lui, porneşte altcine-va plugul pe brazdă. Işi prinde flăcăul tâmplele între palme, îşi smulge părul, şi se pune pe plâns ca un copil. Acum îşi aduce aminte bine, cum a vândut car, plug, boi, casa cu locul, şi pogoanele din câmp... Crâşneşte dinţii, şi-i vâjje capul, când se întreabă unde sânt banii!..

Se luminează de ziuă când a ajuns înapoi la han. Tot închis. Trage iar cu urechea la uşă : se îngână două răsufări. Se uită împrejur şi dă cu ochii de-o stinghie. O propteşte în cătuşa uşei, apoi pregăteşte umărul. Când să ridice, se răsângândeşte. Lasă stinghia jos, şi pleacă în grădina hanului... Se întoarce c'un braţ de paie şi c'un ştreang. Trece frânghia prin

belciugele dela uşă, o înoadă odată, apoi o învârteşte de trei ori şi îi mai face încă trei noduri, strânse. După aceea, cu chibzuială, ia braţul de paie, şi-l vără pe sub căpriori. Mai aduce încă o crosnă de paie, şi o îngheşue toată sub martaci, până în pod...

De trei părţi dă foc... şi încremeneşte cu ochii sub straşină. Iar când vede că isbucneşte vâlvoare pe sub tot învelişul, o rupe la fugă...

Acum par'că se învârteşte pământul cu el, îi vâjje tâmplele şi-l arde ceva în spate. Fuge, şi cu cât fuge, tot mai mult îl arde. Se înăbuşe în gât, dă să strige apă, dar nu mai are glas,—i-a luat gura.

Din urmă i se pare că-l gonesc ţipete sfâşietoare, gemete înăbuşite... apoi îi miroase şi a carne arsă... Atunci se năpusteşte mai tare. Ajunge la iazul limpede. Işi vede chipul în apă, arde cu vâlvoare, pe spate îl frige jăratecul, tot trupul e un cărbune... Se aruncă în vultoare...

Bătrânul curmă vorba şi-şi luă pălăria din cap,—îşi face vânt.

— A ars hanul până'n pământ,—grăi după câteva clipe,—a ars şi un biet călător... Numai şerpoaica a scăpat, a ieşit pe coş, ca strigoii!..

Ridic ochii. Deabia se mai zăresc tovarăşii mei,—apucaseră drumul spre cetatea Neamţu.

Când să mă despart, moşneagul pironi privirile în faţa mea :

— Ticule, să ştii dela mine, muerea a întărcat pe dracu!..

I. Chiru-Nanov

Instiinţăm pe toţi cei doritori de a avea în bibliotecă „Noua Revistă Română”, că avem din nou la dispoziţia d-lor colecţiile volumelor V, VI, VII, VIII şi IX din revistă, legate în scoarţe tari şi demne de a figura în orice bibliotecă, pe preţ excepţional de lei 1.50 fiecare volum (în provincie plus 60 bani porto pentru 1 sau două volume, lei 1.10 pentru 3 sau 4, şi lei 1.35 pentru toate cinci volumele).

Un volum cuprinde până la 450 pag. de text variat şi mereu de actualitate.

Cererile, făcute pe colorul mandatului cu care se va trimite suma de mai sus, sau în scrisoare, la care se va alătura suma de mai sus în mărci poştale, vor fi înaintate administraţiei revistei.

BIBLIOGRAFII

In Biblioteca pentru toţi : *Goana toişelor*, de Paul Herveyeu, tradusă de d. Emil D. Fagure, 0,30 bani.

Biblioteca şcoalei secundare : *Drapelul*, trad. de Zaharia Bărbulescu, edit. rev. „Curierul liceului”, Ploeşti, 50 bani.

Dr. Georgio del Vecchio : *Evoluţia ospitalităţii*, din „Rev. de studii sociale” Buc.

Stanislav Tomici : *Calea la adevăr*, Bibl. „Revistei Ideii” 50 bani, Buc.

Vasile Mihăilescu : O încercare de „Junime” a lui Ioan Maiorescu, la Craiova. Tip. Göbl, 25 bani.

Chestiunea tramvaelor comunale : Consultaţiuni juridice pentru societatea comunală a tramvaelor din Bucureşti date de : H. Barthélemy, Dr. Otto von Gierke, Enrico Scialoja, A. Marghiéri.

Figuri contemporane din România sub direcţia d-lui T. Arghezi, coala 25.

Radu D. Rosetti : *Razna...* Buc., libr. Sfetea, 3 lei.

G. Strugurescu, *Max Stirner : Der Einzige und sein Eigentum*, München, 1911.

Andrei Popovici, *Spre Vesuv şi Etna*. Note de călătorie. Buc. 1911.

POLEMICE

Cazul Russo

În luna Martie a anului trecut, am publicat în revista *Căminul nostru* o dare de seamă despre un articol al d-lui D. Russo, apărut în *Convorbiri literare* mai întâi, și apoi sub formă de broșură. Darea de seamă era blajină și mai mult binevoitoare, și căută chiar să completeze articolul cu pricina, amintind un fapt interesant și fundamental în cauză, raportat de un scriitor grec, Polyzois Kontos, într'o broșură intitulată: 'Η θρησκειογραφία (Cugetări morale), tipărită la București în 1820, și care fapt fusese relevant, iar expunerea lui tradusă de răposatul erudit român Al. Papadopol-Calimach în numărul din 15 Ianuarie al cunoscutei reviste a lui Hasdeu, *Revista nouă*, II (1889), 28-35.

D. D. Russo, în loc să-mi mulțumească, s'a supărat, și-mi adresează în numărul din 25 Decembrie trecut al *Nouei Reviste Române* o nedemnă diatribă, care nu poate rămâne fără răspuns.

Se plânge d-sa, întâiu, că am numit lucrarea sa *studiu*, și nu *notiță*, cum era în intențiunea sa.

Se plânge degeaba, căci iată ce am zis eu :

•D-l Russo însoțește publicarea lor (a scrisorilor Anicăi Racoviță) de o traducere românească, de o notiță biografică despre Ana Racoviță și despre strămoșii Domnului, și o precede de altă *notiță* asupra luxului în țările românești în veacurile trecute și încercările făcute pentru a-l stănjeni.

Am adaus, ce e drept, mai jos, că partea aceasta din urmă a studiului nu este completă.

Ce este deci, *notiță* sau *studiu* ?

D-sa vrea să profite de această confuziune, sub falaciosul pretext că într'o *notiță* se poate ignora un isvor important, și numai într'un *studiu*, nu ! Și de aceea lucrarea d-sale nu este un studiu, ci o simplă notiță.

Dar atunci de ce mai citează pe Paul din Halep, pe del Chiaro, pe Ienăchiță Văcărescu, pe Zallony, pe Sulzer, pe d'Ohson, pe Raicevici și pe principele de Ligne,—de ce mai face trimeteri la *Magazinul istoric* din 1845—47, la *Buciumul* din 1863, la *Revista Română* a lui Odobescu, la *Revista arhivelor* a lui Aricescu, la *Arhiva* din Iași, etc?.

Și eu sunt pretențios fiindcă îi semnalez, d-sale, pe Andreas Wolf, *Beschreibung des Fürstenthums Moldau*, și pe Polyzois Kontos, pe care îl putea cunoaște, dacă nu ca bibliograf elenist, cel puțin din *Revista Nouă* pe care o cunoaște toată lumea.

În articolul din *Convorbiri*, zice d-sa, a vrut să dea o simplă notiță care nu ar interesa atât pe erudiți, cât pe cititoarele culte.

Dar atunci de ce a mai publicat-o într'o broșură,—ce e drept, elegantă,—făcând îndreptări și dând și originalele grecești ale scrisorilor și ornând-o cu toate aparențele erudițiunii,—oare tot numai pentru cititoarele culte ?

D-l D. Russo schimbă apoi vorba și mă atacă pe tema *Bibliografiei vechi* din care ar lipsi două cărți —(cari de altfel au intrat în Bibliotecă după tipărirea fasciculelor respective)—și pe tema serviciului Bibliotecii, despre care spune lucruri neexacte și cam suspecte.

Îl doare mai ales lipsa descrierii unei cărți din 1726 pe care a dăruit-o d-sa în Noembrie 1910, și îmi reproșează că n'am amintit-o în fascicula care a apărut în anul 1905.

În ceea ce privește cărțile fără dată, colaboratorii Bi-

bliografiei au admis, de comun acord, principiul următor :

Cărțile fără dată se pun la sfârșit, când aceste cărți nu poartă data apariției, pentru că să se găsească mai ușor,—și se pun la data probabilă, dacă această dată a existat odată în carte, dar nu se găsește în exemplarele descrise.

Și așa cade toată poliiloghia d-sale critică.

În chestie personală, afirmarea că un prieten mi-ar fi atras atențiunea asupra articolului din *Revista Nouă*,—este un neadevăr sfruntat. Cunoșteam articolul încă dela apariția lui.

Tot neadevăr este și afirmarea că d-sa a fixat data de 1781, pentru cartea de blestem, pe care eu n'aș cunoaște-o, deși prin mine a aflat și data, și ceea ce spune Wolf despre ea.

În ceea ce privește serviciul Bibliotecii Academiei, d-sa spune :

«M'am adresat prin serviciul Academiei lui H. Cerând lămuriri ; H., (*sic*), care auziă pentru prima dată de această carte, mi-a trimis răspuns că *cartea de blestem* trebuie să fie vre-o foaie volantă (cartea are 28 pagini !) și trebuie căutată la colecția de foi volante!»

Nu !

Este aci o dovadă patentă de zăpăceală. D-sa n'a vorbit cu mine.

Eu i-am trimis răspuns că nu pot să i-o dau eu, căci cartea se află în Secția Manuscriselor, și să o ceară de acolo, fiind legată cu un manuscris,— iar dacă vrea *alte* cărți de blestem, să ceară colecția foilor volante, unde sunt mai multe de acest fel.

Cât despre cunoștința mea asupra *cărții de blestem*, pe care mi-o contestă, afirm că o cunosc din 1908 când a publicat-o colegul meu Tuducescu, și numai după ce a apărut fascicula respectivă din Bibliografie.

Sunt zecimi de cărți științifice în cari mi se mulțumește mie și serviciului Bibliotecii pentru ajutorul dat.

Dar supărarea acestui Domn, în ceea ce privește serviciul Bibliotecii, provine dintr'o cauză cu totul străină de știință, și anume din faptul că d-sa a solicitat de mai multe ori, în chip foarte umilit, un modest post în acest serviciu,—iar, în schimb, refuzul a fost categoric.

Cât privește însă opinia d-sale asupra *Bibliografiei românești*, ea ne lasă cu desăvârșire reci, pentru că ne mulțumim cu aceea a marelui slavist V. Jagić, care o citează cu calificativul : das schöne Werk, *Archiv*, 1901, 310), și cu aceea a marelui bibliograf elenist E-mile Legrand, care ne spune într'o scrisoare din 19 Iunie 1899 :

«Non seulement je connais, mais vous pouvez être sûr que j'admire sans réserves votre splendide *Bibliographie roumaine*».

În sfârșit, un om care nu poate fi bănuț de simpatii românești, profesorul dela Universitatea unguerească din Cluj, Dr. Andrei Vares, (Erdély Muzeum, 1911), vorbind despre Bibliografie, zice :

«Lucrarea aceasta este alcătuită cu atâta competență, cu atâta atențiune din toate punctele de vedere și cu atâta gust, încât de-abia de i s'ar găsi pereche în întreaga literatură universală».

Lipon, cali spera !

Nerva Hodoș

BIBLIOGRAFII

A apărut : la Alcan — Paris :

La Dépersonnalisation, par L. Dugas, agrégé de philosophie, docteur ès lettres et F. Montier, docteur en Médecine, licencié ès sciences. 1 vol, in-16 2 fr. 50

ÎNSEMNĂRI

D. DENSUȘIANU ȘI SIMBOLISMUL. — În acelaș timp aproape în care poezia nouă cuceritoare se sărbătorea la Academia Franceză prin primirea lui Henri de Regnier, ancheta literară deschisă de ziarul *Rampa* dădea d-lui Densușianu — cel mai perseverent simbolist român — ocaziunea să-și spună cât mai lămurit părerile asupra celor din urmă manifestări artistice. — Mărturisim că după toate explicațiile pe care le culegem de pe cele trei coloane ale «Rampei», nu suntem deloc mai luminați asupra misteriosului concept care ne obsedează fără să se precizeze, și începem să avem bănuială că d. Densușianu însuși nu e prea hotărât asupra acestui simbolism pe care îl preconizează cu o stăruință și un prestigiu așa de apreciabil. Iată, în adevăr, cum stau lucrurile. La conferințele *Vieții Nouă* s'a căutat, acum trei ani, a se stabili câte-va din caracterele artei nouă. Și nu altcineva de cât tot d. Densușianu ajungea să prindă — între altele — două din aceste caractere : intelectualizarea sentimentelor și tendința de a prinde corespondențe între lucrurile din natură și sufletul nostru. Pentru noi însă, aceste două trăsături sunt antagoniste :

Intelectualizarea sentimentelor nu înseamnă nici pe de parte — așa cum ar vrea d. Densușianu — o rafinare a acestora, ci — mai înainte de orice — vrea să zică posibilitatea de a prinde aceste afecte ale noastre și a le redă numai prin puterile inteligenței, prin ceea ce *cunoaștem* noi. Acesta e dogmatism.

Tendința de a prinde corespondențele pe cari le amințeam, e condiționată de postulatul că sufletul există în natură pretutindeni în afară de noi ; credință mistică fără îndoială, care își are rădăcinile dincolo de posibilitatea cunoașterii noastre : și care prin aceasta însăși e anti-intelectualistă, anti-dogmatică. Și am putea să exemplificăm : Henri de Regnier și Maeterlink.

D. Densușianu îi pune pe ambii în aceeași grupă ; e liber să o facă — dar nu o poate face de cât înfrângând anumite bune concluziuni ale rațiunii obicinuite. Această contradicție se pare a fi prins-o chiar directorul *Vieții Nouă*, pentru că răspunzând interview-ului «Rampei», d-sa stăruie numai asupra caracterului intelectualist al poeziei de azi. Credem că a făcut bine lăsând la o parte una din cele două constatări — pentru că a ridicat contradicția — ; trebuie să observăm însă că în acest proces de eliminare — care putea fi lămuritor — d-sa a exclus toamai ce eră caracteristic simbolismului : misticismul ; și a intrat astfel în conflict cu credințele apusului — pe care, îngăduiască-ni-se să o spunem, îl socotim din anumite motive, mai competent în această afacere. Iată de ce spuneam că d. Densușianu nu e prea lămurit d-sa însuș asupra simbolismului. — N. —

Probabil că republicându-și în volum pe **MOȘ GHEORGHE LA EXPOZIȚIE**, d. Sp. Popescu nu a avut în intenție decât să continue seria de *Contribuțiuni la munca pentru ridicarea poporului român*, schițele așa de reușite potrivit scopului pe care îl urmăreau. Din acest punct de vedere apariția cărții de care vorbim e scuzată lesne ; și cineva ar putea chiar să aplaude. Dar dacă d. Sp. Popescu crede serios în subtitlul pe care l'a pus acolo pe copertă — *Schițe și nuvele* — atunci judecata ce s'ar putea face asupra acestei lucrări trebuie să se schimbe. Nu doar pentru că poporanismul ar fi o formulă literară a priori compromisă. Gogorița asta nu o crede decât — în glumă d. Densușianu și în serios d. Lovinescu (ierțe-ni-se apropierea de nume). Dar pentru că atât călătoria lui Moș Gheorghe, cât și „Rătăcirile din Stoborani“, — o ! mai ales „Rătăcirile din Stoborani“, — sunt bucăți definitiv nule, prin limbajul repulsiv de vulgar, prin caracterele românesc de hibride și mai ales prin pre-

ocuparea continuă de lecțiunea pe care noi orășenii *trebuie* — crede d-sa — să o luăm din cunoașterea anumitor aspecte ale vieții românești. Opresc aci observațiunile cari nu știm dacă se pot face și asupra celorlalte ultime două schițe din volum. Nu am cetit cartea până la urmă.

Pentru că orice curaj are anumite margini cari nu pot fi trecute nepedepsit. — A. —

ARY MURNU. — Pe un caricaturist ni-l închipuiam cu totul altfel.

Când, pentru întâia oară l-am văzut în odaia lui de lucru, cântând cântece populare românești, pe când sub condeiul iscusit răsăreau caricaturile cotidiene — ne-am crezut în fața unui incorigibil visător.

Intr'adevăr, în persoana ca și în personalitatea lui artistică, e un amestec rar de analiză, de ironie, de vis, de scepticism și de veselie exuberantă.

De aci — maniera, cu desăvârșire originală, a desemnurilor lui.

Priviți, de pildă, pe „Take Ionescu“ al lui.

Nici o linie de prisos ; nici o expresie exagerată ; nici o culoare ... decorativă ; — totul simplu, viu, de-o actualitate „sub speciae aeternitatis“ — dacă ne putem exprima astfel. Dindărătul linilor sigure care exprimă mersul biruitor al unei strălucite cariere politice — nu știu ce rest de viziune idealistă, nu știu ce tristețe risipită. . .

Admirabilă reprezentare a omului de *energie* și de *idee*.

Genul lui Murnu e de o nesfârșită variație, ca și sufletul lui complicat.

Înainte de toate — un suflet sănătos. Cea ce nu înseamnă că n'a răsunit și în sufletul lui, ca într'o surdina tainică, armonia rafinării moderne. Dimpotrivă, Murnu e aproape un rafinat. Aproape — fiindcă el niciodată n'a a crezut că visăria orgolioasă și stearpă poate înlocui munca.

La început, ne-am minunat ca de ceva extraordinar de regularitatea diplomatică a orelor sale de muncă. Acum, când îi cunoaștem opera, nu ne mai mirăm.

Mai ales acum când am văzut ș'am admirat cea mai nouă creațiune a lui „La Mamaia“. O splendidă evocare a mării și a plâjii cu feluritele-i grații. De-această minunată acvarielă se leagă și-o amintire personală, din zilele când am petrecut împreună vara la Constanța. Ne minunam de jocul capricios al valurilor, de farmecul tănuit sub umbrălele colorate, de toată mișcarea de pe nisipul aurit de soare. Dar, pe de-asupra, plutia o ntrupare cu ochii mai misterioși ca adâncul mării, ceva, poate *cineva*, care făcea să-i lăcrămeze unuia din noi pleoapa de-o fericire întrezărită. Murnu, ca prieten, a înțeles, și-a incremenit, din fuga condeiului, acea clipă rară — „l'heure exquisite“ a lui Verlaine. — Și astfel s'a mărit opera cu o adevărată perlă ș'a făcut tot deodată fericirea unui prieten.

Căci Murnu e totdeauna și un prieten adevărat.

Credeți oare că'n artă acest simțimânt superior nu lasă urmele lui profunde ?

Nu scrim ca critici, ci ca prieteni.

Și dacă impresionismul fără rânduială și fără sistematizare e un defect pentru un critic pretențios — nouă ni se va ierta.

... Precum și noi primim cu plăcere gluma lui Murnu cu analiza-i uimitoare ; precum cu plăcere privim caricaturile ce-i răsar sub condei ș'ascultăm totdeodată cum glasul lui evocă marea ... plaja ... ș'o iubire discretă ca șoapta rostită 'n treacăt sub evantaliul unei frumoase, la bal ...

Căutați de-l înțelegeți pe Murnu : e un suflet.

Altfel se poate întâmpla să nu-i prindeți decât ... caricațura. Ș'ar fi păcat : nu pentru el firește — ci pentru dumneavoastră. — *Oreste & D. Arghir.* —

INTR'O DIMINEAȚĂ DE IARNĂ.—Căzuse pe castani atâta promoroacă, și așa de minunat tivise gerul zăplazurile cu horbote albe, că Bulevardul avea în dimineața aceia ceva din feeria basmelor. O primăvară stranie și efemeră înflorise ramurile înghețate ale sârmanilor copaci și globul enorm de rubin ce se ridica la răsărit, dădea zăpezei imaculate de pe acoperișuri, nuanțele pe care le văzusem într'un peisaj de iarnă din Alpii austriaci, al lui Gropeanu.

Și pe drumul ăsta fantastic, călătoream voios spre Ateneu cu prietenul meu, ca să ascultăm pastorală lui Beethoven; iar întâmplarea ne-a dus în *expoziția de pictură a D-rei Cecilia Gerson*.

Doamne, ce frumos era afară!...

Ne-a primit chiar Domnișoara cu înfățișarea sa simpatică, puțin obosită, și am vorbit de multe. Dar noi, care aduceam, în suflute toată feeria de afară, n'am putut gusta nici peisajele, nici marinele, nici portretele, nici nudurile de bachante ale D-rei. Dece atâta ocră pe trupurile acelea goale și rigide—nu de spasmul suprem al orgiilor din mituri?... Și când a putut pătrunde tânăra artistă tainele lubricității păgâne? Dece nu s'a oprit la flori și la naturi frumoase?... Se pare că în acestea isbutește mai bine; sunt și lucruri mai aproape de sufletul și de penelul tânăr al artistei. Căci vedem un suflet tremurând pe unele pânze...

Ne-a înduioșat nespus, *Manșonul meu*, tovarășul mânilor micuțe, albe, alăturate de niște crisanteme. Avea par'că ceva din duioșia nesfârșită a pânzelor lui Carrière; și am plecat pe ușe cu gândul la manșonul pe care Mimi îl mângâia cu ultima-i suflare... —Z. Z.—

FABULA IN POLITICĂ.—Ministerul P. P. Carp este în ajun de a se prăbuși. Se prăbușește în momentul când el se credea mai puternic ca ori când: în momentul când scăpase până și de controlul opoziției din Parlament...

Fabula cu broasca care a crăpat fiind-că prea să umflase, cuprinde un mare învățământ pentru politică! Cei slabi nu trebuie să se prea umfle în putere, fiindcă lor nu le este dat să imiteze pe cei puternici.

Ministerul P. P. Carp a venit pe lume numai grație forțelor regal. De a doua zi însă plâpândul prunc luă o înfățișare războinică. El se dete ca expresiunea acordului dintre Țară și Tron! Înainte de a se îngrijii de zilele sale, el puse la cale exterminarea altora!

Ar fi putut duce o existență onorabilă, dacă s'ar fi mărșăluit să fie un guvern interimar. Dar pe el îl rodea ambiția să fie un guvern strașnic, cum n'a mai fost altul. Și a-junse, în adevăr, un guvern strașnic, de se va ține minte multă vreme! Biata broască! — Z. —

„SECĂTURI ENTUSIASTE“.—Intr'o conferință ținută săptămânile trecute la Iași, d. N. Iorga și-a vărsat necazul pe ciracii cari l'au părăsit, numindu-i «secături entusiaste».

În urma activității d-lui Iorga, ca în urma unui vânt bătaios, s'au ridicat multe uscături pe drumul vieții noastre naționale; căci activitatea d-lui Iorga nu este ca ploaia binefăcătoare, ci este ca vântul care face șgomot și usucă. Ploaia binefăcătoare face să crească vegetația, pe când vântul ridică pulbera și uscăturile.

Și s'au ridicat multe uscături pe urma d-lui Iorga.

Dar d. Iorga ar voi să-l urmeze aceste uscături numai pe dânsul!

Creдем că greșește. Influența unei personalități de apolton nu trebuie să se mărginească în a face proseliți direcți, ci ea trebuie să se resimte cât mai depărtat. Fiecare partid trebuie să fie înzestrat cu secături entusiaste, care și-au făcut școala patriotismului la d. Iorga, căci numai atunci se va putea vorbi cu seriozitate de apostolatul acestuia. —Q.—

REVISTA REVISTELOR

Răstălmăcind un aforism paradoxal al lui Le Dantec, și aruncând țipete speriate de goarnă războinică, deschide în acest al 1912-lea ianuar, d-na de Reuss, primul număr al revistei *Drepturile Femeii*. Prin urmare publicitate și mai departe lupta. Foarte bine. Asta însemnează o tabără mai mult, dar asta nu trebuie să ne îngrijească. Trebuie să fim din ce în ce mai conșinși că rațiunea noastră nu luptă pentru adevăr, ci pentru dreptate — cari nu există mai ales în forma în care le-ar voi unii —, ci că toate cauzele nu sunt de căt motive pe care fantezia noastră să clădească construcțiuni de argumente îndrăznețe și ademenitoare. Dacă prin urmare „*Drepturile femeii*“ vor ști să spună ceva cititorilor, vor avea prin aceasta chiar dreptul să trăiască. Deocamdată însă aceeaș publicație care vrea să fie „trompeta mișcării de emancipare“ nu prea răușește să se impună cu tot apelul belicos al directoarei și «aplausul» d-lui de Luca.

Iată de pildă d-na de Reuss scrie un «poem simbolic» *Vulturul și râul*; dar temându-se ca nu cum-va să fie obscură explică între paranteze: «Inteligența și iubirea»; întocmai ca pictorul care făcând pe pânză un cal, a scris dedesubt cal, precum ca să se știe. — Cineva imploră marea:

„Așteaptă-mă divinizado, la sânul tău voluptuos; primește-mă... în domnul tău larg, ca să ne celebrăm cât mai „curând cununile“... și iscălește amorezat: *Cridim*. Din parte-ne unim rugăciunile noastre la cele ale îndrăgostitului. E chestie de epurație socială... Și poate atunci feminismul nu va mai fi așa de compromițător compromis!

Săptămâna politică și culturală.—Minunatul articol pe care d. Mehedinți îl adresează *Cătră Popeștii partidului liberal*, merită să fie relevant — și de aceea o facem — nu atât pentru tema pe care o discută, adesea foarte puțin precis și foarte pretențioasă, cât pentru calitățile lui de formă și pentru căldura cu adevărat lirică în care se prezintă mai ales primele lui pagini.

El nu merge fără îndoială la țintă — și de aceea e aproape nul ca articol de polemică — dar surprinde și stăpânește bunăvoința tuturor prin realele însușiri pur literare.

Într'un curcubal să ni se facă gazetărie și așa. Cu atât mai mult, cât în, totul noi nu suntem decât o «generație în tranziție».

La Craiova a apărut reorganizată revista *Ramuri* cu numărul ei de început de an. Cine va avea în mână acest număr, va face fără îndoială deosebite observațiuni. Așa de pildă, cititorii vor avea — la fiecare număr nou? — în prima pagină, chipul d-lui Iorga, iar mai departe îngrămădire de materie de o inegalitate care nu poate fi întrecută de căt de inegalitatea opereii celui care scrie serie primul articol. — Deocamdată d. Ciotori își istorisește *Un vis*. Un vis? Nu. Un coșmar. Un coșmar explicabil la urma urmelor prin ceia ce urmează: *Rapsozii d-lui Eftimiu*. Cu toate acestea *Noaptea crăciunului* e pentru d. Oreste un fericit motiv de inspirație, iar «cronica» este scrisă vioiu, îndemănatec și cu oarecare simț al lucrurilor. Nu aceleași cuvinte se pot spune despre *Expozițiile de pictură* cari au fost de bună seamă văzute printr'un ochiu defectuos, de un suflet incult, pedant și neînțelegător.

A apărut *Arhiva* — n. r. 9 și 10, anul XXII — dela Iași. Ea, se știe, e «organul societății științifice și literare din Iași» și ne-aduce acum *Impresiile din copilărie* ale d-nei *Clemența Hârjeu* și *Impresiile de călătorii (la Mihăești și la Pitești)* ale d-lui N. A. Bogdan.

Din primele, aflăm «cum se începe vieța», din cele ale d-lui «N. A. Bogdan» citim următoarele:

„Iau masa în parcul comunal, unde un taraf bunioșor de lăutari îmi cântă vecinica *La donna e mobile* și alte bucăți clasice, mai mult sau mai puțin scilicite. La a doua masă, pe la vreo nouă ceasuri de seară, își face apariția un fel de fantomă în carne și oase — probabil, a căreii haine albe ca zăpada, și a căreii forme plastice ireproșabile, îți dau imediat întipărirea unei figurine din zărele de modă, pe care, privind-o, înghiți nemestecată bucățița de biftec ce o puseși în gură în momentul când s'a așezat dânsa la masă.

Om sau figurină, — această nălucă bate puternic în masă cu mânerul cortelului, ca orice alt client al birtului, și la apariția chelnerului, cu lista de bucate, comandă trei feluri, o jumătate de vin, și o sticlă de Căciulata. Cât timp eu mă scobesc în dinți — *deja* — tipul în chestiune consumă cu lăcomie porțiile comandate, mișcând necontentit gropi-

tele din obraji și bărbia-i grăsulie în așa chip, că-ți produce parcă un nou apetit de a consuma.—măcar că-ți ai aranjat complectamente stomacul cu un sfert de ceas mai înainte.

Când comandează o porție de cireșe, un olișter de roșio. i se apropie de masa acelei apariții, și cu un frumos trandafir galbiu, o atinge ușor după cap. Ea dă un mic țipăt de surprindere, care însă se potolește imediat, schimbându-se într'un surâs mai mult decât binevoitor, și o imediată pofțire de a se așeza pe scaun lângă dânsa. Olișterul nu așteaptă să i se repete pofțirea, și comandând imediat, nu escadronul său, ci... o baterie,—conversația începe a se desfășura, ca filmul unui cinematograf, însoțit de exclamațiuni, răsete, trincănituri și... cuvinte, care de care mai hazlii și mai în doi peri.

La un moment dat mi se pare că acest spectacol—gratuit—îmi face un efect cam enervant..."

Din respect pentru bătrânețele „Arhivei“ și pentru paginile noastre, ne oprim aici.—

D-l T. T. Burada tipărește mereu datele d-sale asupra Teatrului în Moldova, anume: ațișe, cronici de prin ziare, efemeride personale, etc. A ajuns până acum la stagiunea 1876—77.—

Pe zece pagini (le-am cetit pe toate) d-l A. Agapus tipărește poemul său: *Spre Ideal*, plin de avânt hugo-esc și de versuri incorecte.

Mercure de France publică două studii importante asupra poeziilor Leon Dierx și Paul Verlaine.

Primul studiu, iscălit de D. Henri Derieux, căutând să reliefeze caracteristica întregii opere a lui Dierx — poetul atât de îndepărtat de sgomotul mișcării literare, dar fericit în singurătatea lui,—vorbește prea mult de forma poeziilor

lui, și prea puțin de influența ce Parnassienii și Verlaine au exercitat-o asupra poeziilor sale.

Această atitudine a d. Derieux, ne e întru câtva explicată dacă ne gândim că originalitatea acestui poet „este mai puțin o originalitate de fond de cât una de tonalitate“. Dar aceasta nu e destul de mult? Aceleași elemente poetice sau muzicale sunt comune musicanților și poezilor. Dar „punerea în lucrare a acestor elemente, arată personalitatea fiecărui dintre ei.“

Al doilea studiu, al d. Ernest Raynaud, ne apare foarte entusiast — și nici nu pare să aibă altfel, el căutând să înlăture câteva afirmări eronate care căută să întunece memoria aceluia care a fost Paul Verlaine.

În definitiv, Verlaine a fost o ființă ca și celelalte, un complex de bine și de rău, dar binele întrece la el răul. „Dacă a fost condamnat, în ultimii ani ai vieții sale, să-și ducă desnădejdea din tavernă în tavernă, apoi societatea e cea care trebuie să roșească.“ „Crima lui cea mai mare a fost sărăcia lui, și că i-a plăcut societatea sufletelor simple și grosolane. Nu în saloane și în anticamere se dobândește ideile puternice și emoțiile generoase. Geniul crește în aer liber. Trebuie să trăiești și să dormi cu pământul, să scuturi praful formulilor și al sistemelor și să te degajezi de fantoma cărților.—Adevărul nu descinde decât în sufletele curățate de prostia și vanitatea lumii. Verlaine, improspătând poesia noastră la izvoarele naturii, înlăturând draperiile convenționale pentru a ajunge la om, ducându-ne la toleranță, la cunoașterea mai reală a inimei omenești, la iubirea spontană și instinctivă, a făcut operă de binefăcător public.“

M E M E N T O

— D. Mihail Macavey, distinsul nostru colaborator, și-a trecut teza de doctorat în drept la Paris, tratând despre *Chestiunea agrară în România*.

— În Salonic apare o revistă de filosofie și de știință: *Jeni Phel-sephi*. În ultimul său nr. are un articol de Alfred Fouillé. La noi, se înmulțesc foile de bulevard.

— Dela René Ghil, șeful școlii poetice „instrumentale“ (o rătăcire singuratică a unora din primele timpuri ale simbolismului),—vom avea în curând un nou volum: *Images du monde*, plin de incomprehen-sibilități ca și celelalte opere ale acestui poet sincer și perseverant în rătăcirea sa.

— În „Revue Hebdomadaire“ se studiază roma...ele lui René Boy-lesve: „E unul din scriitorii generației noastre, care a știut mai bine să unească adâncimea cu simplitatea, care a înțeles mai bine că literatura e povestea spiritului omeneș, care a avut mai cu adevărat acea inteligență, acea grije de idee, acea măsură cari se chiamă „gustul francez“.

— Senatul Braziliei a adoptat proiectul de lege care garantează proprietatea literară și artistică.

Votarea proiectului se datorește mai ales scriitorilor francezi cari vizitând în diferite rânduri Brazilia și Argentina, au făcut tot ce le-a stat în putință spre a determina votarea legii.

— Poetul St. O. Iosif își pregătește un nou volum în care va aduna poeziile sale dela 1908 încoace.

— Celebra dansatoare spaniolă *La Gitana*, obține pe scenele germane și daneze succese extraordinare cu dansurile sale „El Olé“, „Habanera“ și „Tanz von Paraguay“. Calitățile ei de artistă desăvârșită se relevează mai ales în dansurile orientalo-spaniole aduse de Mauri în Spania.

— Într'o revistă medicală, un medic studiază rolul ftiziei în geneza și evoluția amorului-pasiune. Studiind mai ales amzurile lui Maurice de Guérin cu baroneasa de Maistre, autorul emite trei ipoteze: 1) Ftizia mărește pasiunea; 2) Pasiunea aduce cu ea ftizia; 3) Una și alta sunt în funcția aceluiaș teren: temperament languros și caracter sentimental.

— „La Nouvelle Revue“ publică un interesant memoriu al răposatului cardinal și academician francez Mathieu către Papa, prin care pledează pentru libertatea preoților de a exercita o profesie (avocat, medic, veterinar) și de a se însura.

— Lungimea totală a liniilor de căi ferate, a fost, la 1 Ianuarie 1911, de 333.840 km.; cu 3.993 km. mai mult față de un an în urmă. În frunte vine Germania, apoi Rusia, Franța, Austro-Ungaria, Anglia, Italia, Spania, Suedia, Belgia, etc. În raport cu populația respectivă, în frunte ar veni Belgia, iar Franța dela locul al treilea trece în al 11-lea.

— Se afirmă, cu documente în mână, că *Cyrano de Bergerac* al lui Edm. Rostand, ar fi în mare parte un plagiat după o piesă americană: *Negustorul Prinț de Cornville* de Eberly Gross, al căruia manuscris fusese deus la Teu rul Porte Saint-Martin. Această afirmare mai relevantă.—Acum se găesc apropieri suspecte și într'o piesă: *Un bon petit Diable* a d-nei Rostand și fiul ei cel mare, cu un poem de Emile Blémont: *La Ronde des Mois*.

— O urmare a tristei lecțiuni căpătate odată cu dispariția „Gi-condeii“ din Luvru, e și demisia recentă a conservatorului unui muzeu francez (Sens), care se simte „incapabil să asigure nevătămărea localului ce i s'a dat în pază, neputând să obțină măsuri e necesare pentru a-l pune la adăpost de furt și de incendiu“.

— E vorba să se înființeze la Paris o *Academie a tinerilor*, care să deearnă premii scriitorilor în vârstă și iluștrii! Neacademicianii vor fi în număr de 33, iar biroul nu va fi ales, ci tras la sorț.— E posibil ca ideea, realizată conștiincios, să nu mai pară cu timpul așa cum ne apare acum de glumeață.

— Un critic de-aiurea, desgustat de meseria lui, scrie: „Idealul, ar fi să fii plătit cât mai gras pentru articole de critică pe cari să nu le scrii. În fie ce săptămână, mi-aș lăsa foiletonul meu alb: o fâșie largă imaculată de tăcere, deasup a căreia eu să veghez cu pietate. Cu chipul acesta, m'aș putea deda în întregime operii care va trebui să fie cea mai bună rațiune a vieții mele. Și mai târziu, mă vor cită, în istoriile literare viitoare, la un loc cu criticii cari nu se mai ostenesc scriind și cari ne desperează pe noi toți,—mă vor cită pentru gustul meu, pentru arta mea și pentru discreția mea“...

— Ultimul volum cu traduceri franțuzești din *Lascadio Hearn*, mult gustatul scriitor englez, e *la Lumière vient de l'Orient* (Mercure de France, 3.50). Sunt încercări de psihologie japoneză, „rasa enigmatică“ pe care Hearn a cunoscut-o așa de bine de vreme ce și-a petrecut mai oată viața în mijlocul ei. Volumul e precedat de o prefață substanțială care e un prețios comentariu al cărții, făcut de traducător Marc Logé.

